

Norske misjonærer i møte med boliviansk kultur og samfunn

En kvalitativ studie av faktorer som har konsekvenser for
integrering

Kristian Birkeland

VID vitenskapelige høgskole

Stavanger

Masteroppgave

Master i interkulturelt arbeid

Antall ord: 25509

15.05.2023

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Denne oppgaven handler om faktorer som påvirker norske misjonærs integrering i Bolivia. Den er basert på fem intervjuer av misjonærer som var misjonærer for Misjonssambandet, NLM, i Bolivia. Oppgaven belyser både faktorer som var viktige før flytting, i startfasen og deretter den påfølgende tiden.

Hovedlitteraturen jeg har brukt i studien omtaler spesifikt hvordan kristne misjonærer kan tilpasse seg og arbeide i en ny kultur. Viktige teoretiske begreper som tas opp i oppgaven er tilpasning, integrering, og kultursjokk.

I oppgaven har jeg kommet fram til at faktorer før man ankommer landet, opplevelsen av å være ledet til oppgaven av Gud, samt år med forberedelser som inkluderer innføring i interkulturell kompetanse hadde positive konsekvenser både for å dempe det mye omtalte kultursjokket, for å ta språklæring på alvor, og for å være nysgjerrige og utholdende både når man skulle stifte nye bekjentskap og når man skulle forstå hvordan en kultur og et samfunn fungerer. Studien viser også hvordan sunne holdninger og idealisme er viktige for å fortsette når motivasjon daler og man kan kjenne på frustrasjon.

I studien blir det igjen bekreftet viktigheten av å beherske språket godt for å kunne lykkes med integrering. Det argumenteres for hvorfor en omfattende og kanskje kostbar språklæring kan være en verdifull investering.

I studien leser vi om vennskap og relasjoner som etableres mellom mennesker med svært ulik bakgrunn og forutsetninger. Det kommer fram at det å få kontakt med mennesker i en ny kultur var ganske enkelt, men at det kunne være krevende å utvikle dyp fortrolighet i relasjonene. Tid man tilbragte sammen løftes fram som den viktigste faktoren for dype relasjoner. Viktigheten av å møte menneskene med respekt og åpenhet viser seg også å ha vært avgjørende.

Misjonærene som er intervjuet i oppgaven valgte å leve med en høyere standard enn mange av menneskene de jobbet blant, de var likevel velvillige til å prøve all type mat, jobbe under krevende hygieniske forhold, og godtok hardt arbeid og lange gåturer til fots. Dette var deres svar på en måte å innpasses på. Det å skulle leve et enkelt og primitivt liv stilles det i oppgaven spørsmål ved om ville blitt oppfattet som falskt og lite hensiktsmessig.

Summary

This thesis is about factors that affected the integration of Norwegian missionaries in Bolivia. It is based on five interviews with missionaries who were missionaries for the Norwegian Lutheran Mission, NLM, in Bolivia. The thesis illuminates both factors that were important before moving, in the initial phase and then the following time.

The main literature I have used in the study specifically mentions how Christian missionaries can adapt and work in a new culture. Important theoretical concepts that are taken up in the thesis are adaptation, integration, and culture shock.

In the thesis, I have come to the conclusion that factors before arriving in the country, the experience of being led to the task by God, as well as years of preparation that include the introduction of intercultural competence had positive consequences both for mitigating the much-discussed culture shock, for taking language learning seriously, and to be curious and persistent both when making new acquaintances and when understanding how a culture and society works. The study also shows how healthy attitudes and idealism are important to continue when motivation drops and you can feel frustration.

The study once again confirms the importance of having a good command of the language in order to succeed in integration. It is argued why extensive and perhaps expensive language learning can be a valuable investment.

In the study, we read about friendships and relationships that are established between people with very different backgrounds and assumptions. It emerges that making contact with people in a new culture was quite easy, but that it could be demanding to develop deep familiarity in the relationships. Time spent together is highlighted as the most important factor for deep relationships. The importance of meeting people with respect and openness also turns out to have been decisive.

The missionaries interviewed in the thesis chose to live with a higher standard than many of the people they worked among, they were nevertheless willing to try all types of food, work under demanding hygienic conditions, and accepted hard work and long walks on foot. This was their response in a way to fit in. Living a simple and primitive life is questioned in the thesis as to whether it would be perceived as false and not appropriate.

Forord

Det er mange mennesker som fortjener en takk i forbindelse med denne studien:

Takk til forelesere og emneansvarlig ved VID vitenskapelige høgskole, Stavanger, for undervisning og tilbakemeldinger gjennom disse tre årene. Jeg har lært mye og har fått nye perspektiver! Takk til medstudenter, vi har knapt møttes fysisk, men jeg kjenner likevel på et samhold!

Takk til de fem deltakerne som villig delte åpent og ærlig av sine erfaringer fra tiden i Bolivia.

Tusen takk til min kone, Carmen, som har vært støttende og lagt til rette for at jeg kunne fullføre oppgaven kombinert med jobb i startfasen av vårt ekteskap!

Takk til min arbeidsplass, Tryggheim vgs. Som har oppmuntret, støttet og lagt til rette for at jeg kunne gjennomføre studiet.

Takk til min veileder Geir Johannes for å ha gitt meg konstruktive tilbakemeldinger på oppgaven. At du i tillegg har gitt tilbakemelding innen kort tid har jeg satt stor pris på!

Nærbø, mai 2023

Kristian Birkeland

Innhold

1	Innledning.....	7
1.1	Tematikk og bakgrunn.....	7
1.2	Studiens hensikt.....	10
1.3	Fag og teoretiske perspektiv.....	10
1.4	Kort om metode, og om oppgavens struktur.....	11
2	Teoretisk rammeverk.....	11
2.1	Forståelse av kulturbegrepet.....	11
2.2	Kultursjokk.....	12
2.3	Tilpasning i en ny kultur.....	13
2.4	Misjonærbegrepet.....	15
3	Metodekapittel.....	17
3.1	Forskningsteori - Hermeneutikk.....	17
3.2	Fremgangsmåte - Valg av teori og planlegging/gjennomføring av intervju.....	21
3.3	Etiske vurderinger.....	22
4	Avgjørende faktorer forut for tjeneste i Bolivia.....	26
4.1	Misjonærkallets betydning for integrering.....	27
4.2	Misjonsskolens betydning.....	29
4.3	Påvirkning fra forkynnere og organisasjonens arbeidere.....	32
4.4	Forkunnskaper om landet.....	32
5	Den første fasen i en ny kultur – språklæring og kultursjokk.....	33
5.1	Språkskole.....	33
5.2	«Kultursjokket» – tatt som en selvfølge, men er det slik?.....	38
6	Tilpasning – Integrering i en ny kultur.....	41
6.1	Å utvikle krysskulturelle relasjoner.....	41
6.2	Det norske fellesskapet – En ressurs eller en ulempe?.....	48
6.3	Livsstil – I hvor stor grad må den tilpasses for å lykkes med integrering?.....	52
6.4	Å bli som de nasjonale – «Go native».....	60
6.5	Ulik oppfatning av tid og avtaler.....	63
7	Konklusjon.....	66
8	Bibliografi.....	71
9	Vedlegg.....	73
9.1	Intervjuguide.....	73
9.2	Informasjonsskriv.....	76
9.3	Godkjenning fra NSD.....	80

1 Innledning

1.1 Tematikk og bakgrunn

I min oppvekst fikk jeg ved flere anledninger høre fortellinger fra norske misjonærer som var tilbake i Norge og som reiste rundt for å forkynne og inspirere til misjonsvirksomhet. Jeg satt igjen med et inntrykk av at kommunikasjon og interkulturell samhandling var uproblematisk. Det ble sjelden eller kanskje aldri formidlet noe om krevende relasjoner, mismot eller utfordringer ved å bo og jobbe på stedet de hadde vært. Som voksen har jeg selv gjort meg erfaringer med å bo i en ny kultur, jeg har fått kjenne på gleden og privilegiet det er å komme tett på en kultur som er annerledes enn min egen, men jeg har også fått erfare at både tilpasning til, og samspillet med, mennesker i andre kulturer kan være utfordrende.

I denne oppgaven skal jeg forske på mennesker som valgte å krysse landegrenser med håp, og intensjon, om å utgjøre en forskjell i den nye kulturen de skulle bo i. Misjonærene jeg har intervjuet reiste til Bolivia for å bidra til bedre helse- og levevilkår, men også for å lede mennesker inn i den kristne, lutherske tro.

Det er naturlig å tro at mennesker som flytter utenlands ønsker å bli gode i språk, at de ønsker å trives og forstå menneskene de jobber blant og på den måten skal kunne utføre sine arbeidsoppgaver effektivt og med stor innflytelse. Jeg ønsker å lære av deres erfaringer og eventuelt feiltrinn og håper oppgaven vil være nyttig lesing for mennesker som i dag forbereder seg på arbeid i en ny kultur.

For mange mennesker fra vesten innebærer flytting til annerledes og enklere forhold å måtte gi avkall på komfort og trygghet man har verdsatt høyt i sin opprinnelige kultur. Kan man opprettholde en vestlig livsstil dersom man ønsker å nå inn til langt fattigere mennesker?

Å bosette seg i en ny kultur vil muligens også innebære at man må endre eller justere sine egne perspektiver holdninger og verdier. I oppgaven ønsker jeg å se på om en ny kultur oppsto når nordmenn og bolivianere forholdt seg til hverandre over tid, og hvordan man gikk fram for å etablere vennskap og relasjoner blant mennesker med svært ulike dem selv.

I min forskning har jeg valgt å forske på misjonærer som var ansatt av Misjonssambandet (Tidligere kjent som Norsk Luthersk Misjonssamband), for å arbeide i Bolivia. Videre i oppgaven vil jeg omtale Misjonssambandet med dets forkortelse, NLM. Flere andre misjonsorganisasjoner har også arbeidet i landet. Grunnen til at jeg valgte NLM er fordi jeg selv har arbeidet for, og kjenner organisasjonen godt. Dette gir meg kompetanse og forkunnskaper om emnet, men det medfører også utfordringer ved at jeg kan sitte på forutinntatte konklusjoner og ikke vil kunne være objektiv, selv om det er et ideal jeg gjennom oppgaven vil strebe mot. Jeg har valgt å avgrense min forskning til perioden 1978 – 1997. Kirken NLM etablerte ble nasjonalisert (lederskapet ble overført til nasjonale ledere) i 1997. NLM fortsatte å arbeide i landet, men nå i samarbeid med en selvstendig, nasjonal kirke. En annen viktig årsak til at jeg har valgt å intervju misjonærer som reiste til landet for omtrent 40 år siden er at de reiste til et land som på den tiden var preget av mye fattigdom og som hadde en kultur svært annerledes enn sin egen. På grunn av globalisering og i tillegg teknisk og økonomisk utvikling er forskjellene muligens mindre nå, og kontrastene kan være vanskeligere å fange opp (Eriksen & Eriksen, 2008, s. 16). En annen grunn er at mange av de første misjonærene har tilbragt svært mange år av sitt liv i landet. I nyere tid ser man tendenser til at misjonærene arbeider færre år i landet.

1.1.1 Oppgavens problemstilling

«Hvilke faktorer tenker misjonærer som har tjenestegjort for NLM i Bolivia har hatt størst betydning for deres integrering blant lokalbefolkningen?»

Jeg har med utgangspunkt i problemstillingen utformet følgende underspørsmål:

- a) Fikk misjonærene opplæring og påvirkning før utreise som fikk betydning for deres forutsetninger for-, og innstilling til å kunne tilpasse seg best mulig?
- b) Hvordan var misjonærenes første tid i landet, og på hvilken måte fikk denne betydning for deres videre opphold?
- c) Hva måtte til for å utvikle relasjoner til lokalbefolkningen?
- d) På hvilken måte måtte misjonærene endre livsstil for at integrering skulle kunne skje?

1.1.2 Definisjon av fagfelt

Det er forsket på og skrevet mye om temaet integrering. Trolig aller mest om hvordan mennesker fra utviklingsland blir integrert i en vestlig kultur. Ved å søke i VIDs database, Oria, finner man flere masteroppgaver om hvordan innvandrere blir integrert i norsk skole

og arbeidsliv og samfunn. Det finnes også forskning på utfordringer mennesker fra vesten som krysser landegrensener for å være misjonærer, bistandsarbeidere, arbeide i internasjonale firma eller ved ambassader kan stå ovenfor. Det finnes bøker både innen antropologi, interkulturelt arbeid og missiologi som er relevante for å svare på oppgavens problemstilling. Jeg har i min forskning i stor grad benyttet litteratur av missiologen Paul G. Hiebert. Selv om han døde i 2007 så preger han fortsatt i dag i stor grad fagfeltet. Jeg har ikke lyktes med å finne relevant litteratur som spesifikt skriver om kulturtilpasning i Sør-Amerika.

1.1.3 Kort om Bolivia

Bolivia ligger midt i Sør-Amerika og har en mangfoldig natur med alt fra Andesfjellene til Amazonasjungelen. Landet har en rik kulturtradisjon og før kolonitiden som startet på 1500-tallet var landet en del av inkaimperiet. Først i 1824 ble landet frigjort uten at dette medførte radikale endringer. Landet har i dag 10,5 millioner innbyggere og ble lenge regnet som det fattigste landet på kontinentet (Lundeberg, 2022, s. 15). Halvparten av befolkningen er av urfolk. NLMs misjonærer jobbet tettest på quechuafolket fra dalstrøkene i landet. Landet har over tretti offisielle språk, de største er spansk, quechua, aymara og guarani("Bolivia country profile," 02.08.2012). Fram til 2009 var katolisisme offisiell religion i landet (Aardal, 2023). I perioden 1960 – 1982 var landet utsatt for flere militærkupp og ble i perioder styrt av militære diktatur med tette bånd til USA(Lundeberg, 2022, s. 28) . I 2005 ble Evo Morales Ayma tatt i ed som president – da som landets første president med urfolksbakgrunn – han var president fram til 2019 og har blant annet nasjonalisert flere private selskaper og gjennomført sosiale reformer for å styrke urfolks levevilkår og rettigheter(Lundeberg, 2022, s. 47).

1.1.4 NLM i Bolivia

På NLMs generalforsamling i 1976 ble det vedtatt å starte opp misjonsarbeid i Peru og i tillegg Bolivia eller Paraguay. Tanken var å satse spesielt på radiosendinger og man ønsket å opprette menigheter blant urbefolkningen i landet. Helsearbeid og bibelundervisning var også en del av misjonens opprinnelige planer. Undersøkelser gjort i forkant hadde kartlagt behovet og den lutherske misjonsinnsatsen som allerede var lagt ned i landene. NLM var ikke den første lutherske organisasjonene i landet, World Mission Prayer League, WMPL, hadde drevet luthersk misjonsvirksomhet siden 1938 og var en interessant kontakt i oppstarten. De første misjonærene reiste ut i starten av 1977(Hånes, 1988, s. 5). Flere av

misjonens ledere antydte at arbeidet burde starte opp med bare nye misjonærer – slik ble det. Tanken bak var at man uten erfarne misjonærer fra andre felt best ville finne sin egen vei. I andre halvdel av 1977 ble det avgjort at man skulle starte arbeid også i Bolivia, blant annet begrunnet med visumutfordringer og politisk uforutsigbarhet i Peru. På en minikonferanse for misjonærene ble det foreslått å starte arbeid i fylkene Potosí, Chuquisaca, Santa Cruz og muligens også Cochabamba (Hånes, 1988, s. 11). I 1997 ble det etablert en selvstendig luthersk kirke, ICEL, i Bolivia som et resultat av NLMs arbeid i landet. Kirken hadde da 500 medlemmer over 18 år på nasjonalt nivå. NLM har fram til dags dato en samarbeidsavtale med kirken og bidrar med både personale og økonomiske ressurser.

1.2 Studiens hensikt

Mitt ønske er at forskningen kan brukes for å utvide kunnskapen om interkulturelt arbeid, der fokuset er på vestliges tilpasning i et utviklingsland. Jeg vil også bidra til å underbygge forskning som er skrevet om emnet, samt reflektere over årsaker til nyanseforskjeller og kanskje også avvik. Dette er på mange måter masteroppgaven jeg selv skulle ønske fantes i tiden før jeg satte meg på flyet for å bo sju år av mitt voksne liv i Bolivia. Jeg håper og tror oppgaven kan være nyttig for nordmenn som planlegger å være en stund i Bolivia og som ønsker hjelp til å bli kjent med kulturen. Flere av Bolivias naboland har en kultur med trekk som ligner den bolivianske. For nordmenn som skal til disse landene vil oppgaven også være til nytte. Jeg håper den også kan være spennende lesing for mennesker som har bodd i landet og som kan lese oppgaven og bruke den til å prosessere og få perspektiv på sin egen grad av integrering.

1.3 Fag og teoretiske perspektiv

Oppgavens primærkilder har vært: *Anthropological insights for missionaries* (Hiebert, 1985), *Encountering Missionary Life and Work: Preparing for Intercultural Ministry* (Steffen & Douglas, 2008) og *Introducing world missions : a biblical, historical, and practical survey* (Moreau et al., 2004). Jeg har valgt hovedlitteratur som er skrevet innenfor tematikken missiologi og interkulturell forståelse. Dette er et teoretisk utgangspunkt som i stor grad dekker deltakernes utgangspunkt.

1.4 Kort om metode, og om oppgavens struktur

Jeg har gjennomført fem semistrukturerte intervjuer. Intervjuene har blitt analysert ved å bruke trippel hermeneutikk, dette for å se ulike lag og nyanser i funnene. Det er viktig å presisere at jeg ikke bruker trippel hermeneutikk fullt ut. Jeg er ikke del av en kritisk skoleretning eller tradisjon, og vil derfor ikke utfylle dybdene av det tredje analytiske nivået.

Jeg har valgt å presentere data, analyse og drøfting tematisk i stedet for å plassere dem i separate kapitler. Ved å gjøre dette noe utradisjonelle grepet håper jeg det blir enda lettere for leser å kunne se sammenheng mellom intervju, funn og tematikken som drøftes. Det vil også være lettere å slå opp på spesifikk tematikk dersom man ikke leser oppgaven i sin helhet og det er en hjelp til å unngå å bli gjentakende. Deltakernes svar utgjør en relativt stor del av oppgaven. Prioriteringen er gjort for å kunne svare på problemstillingen i best mulig grad, og for å gi leseren del i innsikt som deltakerne har ervervet gjennom et langt arbeidsliv.

2 Teoretisk rammeverk

2.1 Forståelse av kulturbegrepet

Hiebert (1985) definerer kultur som; «Et mer eller mindre integrert system av ideer, følelser og verdier som organiserer og regulerer hva mennesker i en gruppe tenker, føler og gjør» (Hiebert, 1985, s. 30). Ved å generalisere kan man si at det som er lært er kulturelt, mens det medfødte er naturlig (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 35). Kultur blir overført, men den forandrer seg samtidig også (Eriksen, 2001, s. 61).

Den emosjonelle siden ved kultur handler om holdninger; hvilke mat man liker, hvordan man foretrekker å kle seg, måter man blir underholdt og hvordan man sørger. I noen kulturer oppdras man til å være aggressive, mens i andre er idealet å være rolig og ha selvkontroll (Hiebert, 1985, s. 32). Følelser spiller en viktig rolle i mellommenneskelig samhandling. Hver kultur har sin unike måte å uttrykke alt fra hat til kjærlighet.

I følge (Hiebert, 1985) har kultur også en evaluerende side. Mennesker har verdier som brukes for å dømme væremåter og oppførsel. Han presiserer at alle kulturer evaluerer

kognitiv tro som sann eller falsk. En formening om hva som er galt og rett, en moralkode, kan oppfattes ulikt avhengig av kulturell bakgrunn(Hiebert, 1985, s. 33). I alle kulturer finner man også definerte mål for å lykkes i livet, det kan handle om alt fra Guds velsignelse eller økonomisk suksess(Hiebert, 1985, s. 34).

I mange kulturer blir man fra tidlig alder fortalt og opplært til hvordan man skal oppføre seg. Noen ganger kreves en spesifikk væremåte, i andre situasjoner kan man velge blant et spekter av væremåter(Hiebert, 1985, s. 34). Alle kulturer har sine systemer for å sørge for at væremåter respekteres, i noen tilfeller slipper man likevel unna eller tøyser grensene (Hiebert, 1985, s. 36).

Materielle gjenstander er også en del av kultur. Hver kultur har kriterier for hus, klær m.m. I følge (Hiebert, 1985) vil man enten tilpasse seg naturen, eller så tilpasser og utnytter man den til egne formål. Materiell kultur handler ikke bare om å tilpasse seg omgivelsene, men også om å lage ting til egne formål og for å uttrykke sine kreative ferdigheter (Hiebert, 1985, s. 37).

Miljøfaktorer man er omgitt av påvirker en kultur; snø, skogbranner eller tyfoner er eksempler på dette. Om man bor på en øy eller på innlandet påvirker også hvordan man ser på verden. Om man bor urbant eller ruralt påvirker også ens oppfatning av verden (Steffen & Douglas, 2008, s. 187). Utvikling av symboler er viktig i de fleste kulturer. Gjennom synlig og usynlige symboler får en kultur sin mening. Symbolene hjelper en gruppe å navigere relasjoner og liv og det gir et felles forstått innhold (Steffen & Douglas, 2008, s. 188). Kristendom kan angå mange sider av livet. Som misjonærer i en ny kultur må man derfor arbeide mot å forstå det helhetlige bildet av hvordan livet i den nye kulturen fungerer (Steffen & Douglas, 2008, s. 199).

2.2 Kultursjokk

Når man tar farvel med sin kultur for å flytte til en ny så kan man oppleve utfordrende atskillelser og tap. Mange grunnleggende ferdigheter må læres på ny, som å spørre om veien, eller å lære hvordan man handler (Steffen & Douglas, 2008, s. 203). Etter å ha vært en stund i den nye kulturen trenger man stadig mere inn i den, man gjør valg knyttet til normer og levemåter og omgås med verdier, verdenssyn og trosoppfatninger i den nye kulturen.

Kultursjokk handler om reaksjonene på den psykologiske forvirringen de fleste mennesker opplever etter å levd i en ny kultur over en litt lengre periode (Steffen & Douglas, 2008, s. 203). Konflikten oppstår når innlærte retningslinjer og kulturelle kart ikke lenger strekker til. Man er plutselig usikker på hvordan man skal hilse på mennesker, eller hvordan man går fram for å gi beskjeder til ansatte (Steffen & Douglas, 2008, s. 204). En kan oppleve usikkerhet rundt hvordan signaler blir oppfattet og forstått. Man kjenner på tap av kulturell identitet, savner det sosiale, trygge, fellesskapet og er usikker på sin egen rolle. Selv om perioden for mange innebærer smerte, stress og for noen er en psykisk belastning så kommer de fleste ut av den etter en relativt kort periode (Steffen & Douglas, 2008, s. 204).

Begrepene psykologisk og sosiokulturell tilpasning er nyttige når man studerer kultursjokket. Psykologisk tilpasning handler om følelsesmessig velvære og den enkeltes tilfredshet. Den sosiokulturelle tilpasningen refererer til relasjoner med andre (Fandrem, 2011, s. 75). Den sosiokulturelle tilpasningen blir ofte gradvis bedre, mens den psykologiske kan følge en U-kurve; når man er ny i et land preges man gjerne av begeistring og fascinasjon. Etter en stund daler gjerne begeistring. Man savner venner og familie i hjemlandet og blir opptatt av ulikhetene mellom de ulike kulturene. På et bunnpunkt kan marginalisering og stor kritisk tilnærming være en realitet. For mange snur kurven og man evner å se humor og muligheter i stedet for å kritisere forskjeller. Til slutt er man i en fase hvor man er tilfreds og har en realistisk tilnærming til virkeligheten. Da har man gjerne oppnådd integrering (Fandrem, 2011, s. 76). Psykologisk og sosiokulturell tilpasning pågår samtidig og de påvirker hverandre (Fandrem, 2011, s. 77).

2.3 Tilpasning i en ny kultur

Begrepet akkulturasjon brukes hyppig i internasjonal psykologisk litteratur når migrasjon omtales og man skriver om ulike tilpasningsformer. Akkulturasjon er endringene en person gjennomgår når han flytter til en annen kultur (Fandrem, 2011, s. 85). Når akkulturasjon skjer, blir man konfrontert med sin identitet og det man representerer. Man kan oppleve et ubehag på grunn av manglende bekreftelse og trygge referanserammer (Salole, 2013, s. 121). Både enkulturasjon og resosialisering dekkes av begrepet (Fandrem, 2011, s. 50). Enkulturasjon handler om tilegnelse av ferdigheter og kulturspesifikk atferd som et resultat av å leve i en kultur, mens resosialisering innebærer målrettet læring av hvordan man skal si

og gjøre ting på andre måter enn hva man lærte gjennom sosialisering som barn (Fandrem, 2011, s. 51).

Berry (1997) beskriver fire ulike måter innvandrere kan håndtere akkulturasjonsprosessen, eller måtene mennesker som lever i to verdener forholder seg til kulturen man kom fra og den man nå befinner seg i (Berry, 1997, s. 8).

Integrering foregår der man ser på sin opprinnelige kultur som viktig men samtidig tilbringer tid med mennesker fra den nye kulturen (Fandrem, 2011, s. 70). Man tilpasser seg den kulturen man befinner seg i samtidig som man skiller mellom kulturene i sitt sinn (Hiebert, 1985, s. 106). Personer som blir integrerte beholder sitt opprinnelige språk og kulturbakgrunn, men lærer seg også det nye språket og kulturelle koder i landet man bor i (Dahl et al., 2013, s. 224). Hiebert (1985) skriver at integrering kjennetegnes av at man prøver oppføre seg og tenke som menneskene man samhandler med. Dette er en sentral strategi for mennesker som forholder seg til flere kulturer. Misjonærer reiser fra en kultur til en annen, og de forholder seg også til ulike kontekster i landet de arbeider i. En fallgrube ved strategien er å bli sett på som hyklerske. Man kan bli anklaget for å identifisere seg med mennesker ikke på grunn av kjærlighet, men for å oppnå egne mål. En utfordring ved å tilpasse seg flere kulturer er den mentale konflikten man står ovenfor når de to kulturene man forholder seg til har motstridende tro, følelser og verdier. Et konstant skifte mellom kulturer kan medføre til forvirring, usikkerhet og også mer alvorlige symptomer (Hiebert, 1985, s. 107).

Assimilering handler om å bare se på den nye kulturen som viktig og man avviser sin opprinnelige kultur. Et eksempel kan være at man slutter å bruke sitt morsmål. «Go native» (å bli som en innfødt) er et begrep som brukes i antropologiske studier. Begrepet dekker mennesker som tar avstand fra sin opprinnelige kultur og prøver bli som de nasjonale. Begrepet «nasjonale» blir flere steder i oppgaven brukt med referanse til bolivianerne. Strategien som de fleste eksperter omtaler som både usunn og urealistisk (Hiebert, 1985, s. 105).

Segregering det motsatte av assimilering. Her er man kun opptatt av sin opprinnelige kultur. Det kan innebære å ha et nedlatende syn på kulturen man befinner seg i eller at man bosetter seg i en sosial ghetto (Hiebert, 1985, s. 105). Den siste av de fire strategiene er

marginalisering. Hvis dette skjer, har man ikke fokus hverken på opprinnelig eller ny kultur. Det er somregel resultat av utestenging(Fandrem, 2011, s. 72).

2.3.1 Barrierer i kulturtilpasning

En viktig barriere å forsere når man arbeider i en ny kultur er misforståelser(Hiebert, 1985, s. 92). Hva man gjør og hvordan man gjør det kan sende ut ubevisste signaler og budskap. Man kan bli oppfattet som noe helt annet enn hva man ønsker å være. Misforståelser gjelder både ens egne og lokalbefolkningens tanker om de andre. For å unngå å bli misforstått i en ny kultur er det viktig å være åpen og klar når vi forklarer våre handlinger og verdier for dem(Hiebert, 1985, s. 94).

I møte med en ny kultur er det vanlig å se på denne gjennom egne kulturelle antakelser(Hiebert, 1985, s. 94). En viktig ferdighet man må tilegne seg er å se verden best mulig fra de lokales perspektiv. Man analyserer da fra et perspektiv der man står over både sin egen og den nye kulturen, og man oversetter og sammenligner mellom dem. På dette stadiet blir man bevisst sine egne kulturelle antakelser(Hiebert, 1985, s. 95). Dette metakulturelle grunnlaget kjennetegner det man kan kalle bikulturelle personer – de har deltatt grundig i mer enn en kultur. Ferdigheter man utvikler er evnen til å kunne bli forhandlere som bringer ideer og produkter fra en kultur til den andre.

2.4 Misjonærbegrepet

Ordet misjon har sitt opphav i det latinske ordet «missio», som betyr sendelse. Det indikerer at de troende skal gjøre som Jesus; «å lege, forkynne om Guds rike og gjøre vel»(Solheim et al., 1992). En misjonær, eller en utsending, er sendt ut på et bestemt oppdrag og med et budskap å dele fra Gud selv. Det er ofte forbundet med å dele evangeliet, budskapet om troen på Jesus, med folkegrupper som ikke har kjennskap til dette, det innebærer somregel å arbeide i et nytt land og i ny kultur (Berentsen et al., 2004, s. 370). Begrepet brukes ikke i Bibelen om en egen tjeneste. Fra og med slutten av attenhundretallet begynte også lekfolk og kvinner å prege gruppen av misjonærer. Tidligere var det vanligst at prester utførte oppgaven (Berentsen et al., 2004, s. 370).

For å delta i et samfunn må man inneha en bestemt eller flere statuser i samfunnet. Hver enkelt status i samfunnet har en et atferdsmønster som forventes at man skal gå inn i, en

rolle (Hiebert, 1985, s. 256). Når man flytter fra en kultur til en annen kan det oppstå rolleforvirring (Hiebert, 1985, s. 260). En type utfordring kan oppstå hvis man utøver en rolle som ikke finnes i den nye kulturen man befinner seg i. I Bolivia ble man nok av mange av de evangeliske misjonærene assosiert med prester og nonner fra den katolske kirken.

Misjonærer kan bli sett på som representanter for sine opprinnelsesland, og kan i ytterste konsekvens bli tolket som koloniherskere. Dette blir forsterket dersom man benytter seg av privilegier som kan følge med denne type assosiasjon (Hiebert, 1985, s. 262).

I forholdet mellom misjonærer og nasjonale kristne må man passe seg for å opptre i en rolle der man overvåker og detaljstyrer (Hiebert, 1985, s. 266). Noen misjonærer kan også falle i grøften å fremstå som syndfrie helgener. Som formidlere av tro ønsker man å være en god rollemodell, men hvis nederlag aldri erkjennes i møte med nasjonale gir man et uekte forbilde (Hiebert, 1985, s. 267). Ofte blir man gjennomskuet og kan fremstå som hyklerske.

Misjonærer kan bli sett på som åndelige foreldre eller søsken. Misjonæren er mange ganger den som leder nasjonale til tro, men ingen ønsker for alltid å være umyndige. Når mennesker kommer til tro går de gjennom flere stadier – fra et avhengighetsforhold til uavhengighet (Hiebert, 1985, s. 271). Det er misjonæren som står i en maktposisjon. Bare ved å få frihet til å gjøre sine egne feil vil et menneske oppleve vekst og modning.

Mange nasjonale ser på misjonærene som økonomisk privilegerte mennesker som har enkle liv. Misjonærene selv kan ha hoppet av en karrierevei og har nå en trangere økonomi og færre muligheter for å gjøre investeringer (Hiebert, 1985, s. 272). Det kan ligge en forventning om økonomisk kompensasjon hos nasjonale dersom disse er med på aktiviteter i regi av menigheten.

Misjonærrollen kan være vanskelig å definere. Noen ganger har støttespillere i hjemlandet et annet bilde av rollen enn de nasjonale man skal samarbeide med. Noen opplever å gå inn i oppgaver utenfor deres spesialisering og opplever frustrasjon på grunn av dette. Dialog med organisasjon, nasjonal kirke og nasjonale medarbeidere er viktig for å få klarhet i sin rolle og oppgave (Steffen & Douglas, 2008, s. 216).

3 Metodekapittel

3.1 Forskningsteori - Hermeneutikk

Hermeneutikk er teorier om tolkning og hvordan menings skapes. Hans Georg Gadamer(1900-2002) regnes som en viktig hermeneutiske teoretiker i nåtiden (Thomassen, 2006, s. 157). Boken *Sannhet og Metode* (Gadamer & Holm-Hansen, 2010) som han utga i 1960 er et samlende verk innenfor hermeneutisk tradisjon (Krogh, 2014, s. 38). For Gadamer var det viktig å presisere at hermeneutikk ikke er en metode, men noe dypere som kommer før vitenskapens metoder (Krogh, 2014, s. 47).

Fordommer og førforståelse er viktige begreper i Gadamers bok. I følge Gadamer er fordommer noe positivt, det er en forutgående forståelse som det er umulig å bli kvitt, og heller ikke noe man bør prøve å bli kvitt (Krogh, 2014, s. 49). Det er kunnskapen man har opparbeidet seg om et emne over tid. Nye forståelser forutsetter en forutgående. I følge Gadamer er våre fordommer som vi får av å tilhøre vår tid og kultur en forutsetning for å forstå tiden før oss (Krogh, 2014, s. 50).

Forståelse blir sett på som en sirkelbevegelse, den hermeneutiske sirkel(Krogh, 2014, s. 52). En veksling, spiral, mellom del og helhet som leder til økt forståelse(Fretheim, 2011, s. 38). De ulike delene i en tekst fortolkes før de blir satt sammen i en ny relasjon til helhet. Man kan gå fra en uklar forståelse av en tekst til dypere forståelse av mening (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 237). Sirkelen skal være et hjelpemiddel som bidrar til at fortid og nåtid fusjoneres (Drønen, 2011, s. 19). I samfunnsvitenskapen så leser man kultur som en tekst(Thagaard, 2018, s. 37).

Fordommer korrigeres når leseren blir bevisst sine fordommer og filtrerer bort dem som viser seg å være ukorrekt. Dette skjer ved å tilegne seg kunnskap om sine fordommer. Man kan si at egne fordommer må utsettes for kritikk og korrigeres (Krogh, 2014, s. 52).

Et annet viktig begrep som Gadamer omtaler er «horisontsammensmeltning». Helheten av våre fordommer og førforståelse er uoversiktlig og full av forutsetninger og antakelser, denne helheten omtaler Gadamer som horisont (Krogh, 2014, s. 54).

Horisontsammensmeltning skjer når to horisonter preget av hver sine perioder kommer nærmere hverandre. Dette skjer når en leser fordypet seg i tekstens opprinnelige horisont(Krogh, 2014, s. 56). Når to historisk ulike forståelseshorisonter nærmer seg

hverandre skjer horisontsammensmeltning (Krogh, 2014, s. 58). Man kan også si at leserens horisont utvides på grunn av innblikket i en annen horisont enn sin egen (Drønen, 2011, s. 23). Man snakker ikke om individuelle horisonter, men om en horisont som består av forutsetninger som er delt i en periode eller kultur (Krogh, 2014, s. 55).

Man kan skille mellom tre ulike former for hermeneutikk; enkel-, trippel- og dobbel hermeneutikk. Enkel hermeneutikk refererer til fortolkningen som en mottaker eller avsender gjør når han eksponeres for nye inntrykk. Ytre tegn eller koder fortolkes i lys av den enkeltes meningssammenheng (Fretheim, 2011, s. 36). Dette gjelder misjonærenes egne oppfatninger og erfaringer.

Dobbel hermeneutikk handler om å tolke det en person sier – man fortolker en annen persons tolkning av opplevelser og erfaringer (Fretheim, 2011, s. 36). Dobbel hermeneutikk kan også omtales som mistankens hermeneutikk – den prøver avsløre skjult ideologi. Som forsker med den bakgrunnen jeg har vil jeg fortolke det deltakerne i forskningen sier.

Trippel hermeneutikk består av enkel og dobbel, men inkluderer kritisk tolking som påvirker alle involverte parter. Man fokuserer på forhold som begrenser frihet og tolkningsrom hos de involverte i kommunikasjonen (Fretheim, 2011, s. 38). Man bruker teorier som omtaler handlingers skjulte eller underliggende betydning (Thagaard, 2018, s. 38). Ved denne tredje fortolkningen vil man få fram et visst kritisk blikk når dette er naturlig. Dette tredje nivået i sin fullstendige bruk vil innebære bruk av en bestemt skoleretning eller tradisjon, noe som ikke er gjort i denne oppgaven.

3.1.1 Valg av forskningsopplegg

Ved å gjøre kvalitative undersøkelser tilegner man seg mye kunnskap om få enheter. Ofte får man en nærhet og sensitivitet til sine kilder. Dette kan beskrives som et subjekt-subjekt forhold mellom forsker og intervjudeltaker (Thagaard, 2018, s. 257). Man får fram mening og prosesser som ikke kan fanges opp på samme måte gjennom kvantitative studier (Thagaard, 2018, s. 15). I et intervju får man innsikt i intervjudeltakernes forståelse av seg selv og sine omgivelser (Thagaard, 2018, s. 53).

En viktig fordel med en kvalitativ metode er fleksibiliteten ved metodeopplegget. Erfaringer og nye utfordringer som fanges opp kan innarbeides underveis. Problemstillingen kan

videreutvikles mens prosjektet pågår, det samme gjelder utformingen av selve prosjektet(Thagaard, 2018, s. 16).

3.1.2 Intervjuenes karakter

I et kvalitativt forskningsintervju forsøker man å forstå verden fra intervjudeltakerens perspektiv gjennom en samtale med noe struktur og en hensikt. Man studerer deres erfaringer og opplevelser før man går inn i forklaringer gitt av vitenskapen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Gjennom intervju får man ofte detaljerte og omfattende innsikt i intervjudeltakerens perspektiver og synspunkter. Man får innblikk i erfaringer, følelser og tanker (Thagaard, 2018, s. 89). Gjennom samtalen kan man som mennesker forstå hverandre. Man svarer på spørsmål, kommenterer og man får på en unik måte innsikt i intervjudeltakerens livsverden(Johannessen et al., 2016, s. 143).

Til grunn for denne forskningen ligger et interaksjonistisk perspektiv der man tenker at forsker og intervjudeltaker i fellesskap utvikler forståelse av de erfaringer og opplevelser som kommer fram i samtalen (Thagaard, 2018, s. 89).

I forskningen har jeg benyttet delvis strukturerte intervjuer. Jeg mener dette er den beste måten å få tak i informasjonen jeg er ute etter. Ved bruk a livsfortellinger ville deltakerne fortalt fra egne perspektiver, og jeg ville ikke nødvendigvis fått svar på spørsmålene jeg prøver undersøke. Et halvåpent, eller delvis strukturert intervju, er tilrettelagt på forhånd (Johannessen et al., 2016, s. 145). I denne type intervjuer legges temaene på forhånd, men utviklingen på intervjuet avgjør i hvilken rekkefølge de introduseres. Intervjuguiden er delvis strukturert. Man har frihet til å følge intervjudeltakerens fortelling både med spørsmål som ikke er skrevet ned i intervjuguiden og man kan også spørre om tema som på forhånd ikke var planlagt. Denne type intervju gir en uformell atmosfære som skal gjøre det lettere å snakke. Tilpassede spørsmål gjør det lettere for intervjudeltakeren å relatere til eget liv (Johannessen et al., 2016, s. 146). Intervjuformen kan omtales som en samtale hvor man både sikrer samtale om tema gitt på forhånd, men som også gir frihet til å spørre utdypende om relevante emner som kommer fram i samtalen (Thagaard, 2018, s. 91). En ulempe ved å gå for delvis strukturerte intervjuer i stedet for strukturerte intervjuer er at de er vanskeligere å sammenligne svarene i etterkant. Hvis man velger standardiserte former er systematisering av resultatene lettere å få til (Johannessen et al., 2016, s. 146).

Jeg har valgt å gjennomføre en-til-en-intervjuer i min forskning. Dette er egnet når jeg er ute etter detaljerte og fylldige beskrivelser av min deltakers erfaringer og oppfatninger (Johannessen et al., 2016, s. 144). Det kunne også ha vært interessant å supplere med en gruppesamtale om erfaringer gjort av misjonærene, men dette har jeg ikke kunnet prioritere grunnet prosjektets omfang.

I forkant av intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide – en liste over tema og generelle spørsmål som skulle tas opp i intervjuet (Johannessen et al., 2016, s. 147). En viktig ting å tenke på under utformingen var at det i starten av intervjuet skal etableres en relasjon og et tillitsforhold mellom forsker og intervjudeltakeren (Johannessen et al., 2016, s. 148). Over halvparten av et intervju bør vies til nøkkelspørsmål. Disse spørsmålene skal gi svar på oppgavens formål og problemstilling. Et viktig prinsipp var å lage enkle og korte spørsmål for å unngå misforståelser (Johannessen et al., 2016, s. 152). Det er utfordrende å utforme gode intervju spørsmål før man har jobbet lenge og grundig med tematikken. Hvis jeg som forsker kunne gjennomført nye intervjuer etter funnene jeg har kommet fram til i min forskning ville muligens fokuset og innholdet i disse vært noe annerledes.

3.1.3 Konkrete utfordringer

Rammen for oppgaven ga meg ikke mulighet til å intervju flere enn fem personer. Funnene i oppgaven ville vært bedre fundamentert og vært mere treffsikre dersom antallet intervjudeltakere for eksempel hadde vært større. Jeg hadde ikke tid til å gå i gang med et så omfattende prosjekt. Det ville også vært en utfordring å finne aktuelle intervjudeltakere da gruppen som arbeidet for NLM i Bolivia ikke var stor. Det kan også være krevende å få kandidater til å stille opp i intervjuer. Noen tenker om seg selv at de har glemt eller ikke sitter på relevant informasjon. Andre er redde for at det å skulle grave i fortiden kan fremkalle minner og vonde opplevelser fra fortiden. Det hadde også vært interessant å gjennomføre en komplementerende kvalitativ undersøkelse, et spørreskjema, der deltakerne på en skala kunne gitt uttrykk for opplevelse av egen integrering, forberedelse, kulturforståelse og der de også kunne fått rangere faktorer de mener er avgjørende for vellykket integrering. En gruppesamtale med for eksempel ti personer kunne også vært konstruktiv, og ville muligens ført til at enkeltpersoner hadde løftet fram tematikk og utfordringer som de resterende medlemmene kunne komplementert og drøftet. Å få til å

samle en gruppe mennesker som i dag er bosatt over hele landet er ikke umulig, men byr også på utfordringer.

3.2 Fremgangsmåte - Valg av teori og planlegging/gjennomføring av intervju

En noe uventet utfordring i forskningen var å finne relevant teori som kunne utgjøre oppgavens teoretiske grunnlag og brukes i drøftinger av oppgavens funn. Det er skrevet mye om integrering, men mest om alt om integrering av innvandrere som kommer til vesten. Jeg sendte e-post til lærere på ulike høyskoler og fikk noen tips av disse. Jeg brukte Oria, VID-bibliotekets søketjeneste, leste relevante masteroppgaver og sammenlignet med litteraturen de hadde brukt.

Prosjektet er godkjent av NSD.

Intervjudeltakerne ble kontaktet via telefon eller e-post. På et tidlig stadium fikk de tilsendt informasjonsskriv om hva deltakelse ville innebære som de også signerte. Det ble tydelig uttrykt at de har mulighet til å trekke seg fra deltakelse helt fram til oppgaven leveres i mai 2023.

Noen av intervjuene ble gjennomført der vi fysisk var på samme sted mens andre ble gjennomført over telefon. Samtlige intervjuer ble tatt opp på opptaker som ikke hadde radiosender eller var koblet på internett. I etterkant gjennomførte jeg transkripsjon av intervjuene. I forkant av transkriberingen hadde jeg valgt ut fiktive navn til deltakerne. Taleopptakene blir slettet i etterkant av intervjuene, det samme gjelder tekstmeldinger og korrespondanse via epost.

3.2.1 Valg av deltakere i undersøkelsen

Jeg har valgt å intervju fem personer. Dette utvalget representerer en større gruppe, og siden de er få må det tenkes nøye gjennom deres egenskaper og kvalifikasjoner når disse selekteres, det gjøres et strategisk utvalg (Thagaard, 2018, s. 54). Jeg så det hensiktsmessig for min problemstilling å intervju personer fra begge kjønn og jeg ønsker å intervju både gifte og enslige personer, dette kalles kvoteutvelging (Thagaard, 2018, s. 55). Det er viktig å

være bevisst på mulige feilkilder når man ser tendenser for aldergrupper eller kjønn da utvalget ikke ble gjort ved tilfeldig utvelging (Thagaard, 2018, s. 55).

Rekruttering av deltakerne har skjedd gjennom selvseleksjon. Thagaard (2018) kaller dette for et tilgjengelighetsutvalg (Thagaard, 2018, s. 56). Jeg har personlig kjennskap til NLMs arbeid i Bolivia og tok kontakt med noen av de første misjonærene som jeg selv har møtt i jobbsammenheng eller har hørt om via den nasjonale kirken i Bolivia. Jeg har invitert personer med egenskaper og kvalifikasjoner som var relevante for min problemstilling og ba om tips til navn på personer med tilsvarende profil som kunne være aktuelle for mitt prosjekt. For å unngå å få kandidater kun fra en gruppering/vennegjeng av tidligere boliviamisjonærer prøvde jeg å kontakte personer som i dag ikke har mye kontakt med hverandre. Jeg kunne tatt kontakt med NLMs hovedkontor, men jeg opplevde det ikke hensiktsmessig i min situasjon, siden jeg hadde kunnskap om og kontakter blant de første misjonærene i Bolivia. Antallet misjonærer i Bolivia på 80-tallet var relativt lite, og var derfor en enkel gruppe å kartlegge når man først hadde fått deltakere med god kjennskap til grupperingen.

3.3 Etske vurderinger

Etikk brukes ofte spesifikt om det formelle, mens moral ofte brukes om dagligdags oppførsel. (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96). I denne oppgaven legger jeg ikke til grunn et systematisk skille mellom ordene. Etikk og moral handler om hva som er rett å gjøre, tenke og føle.

«De nasjonale forskningsetiske komiteer» har utarbeidet to innstillinger som ligger til grunn i mitt forskningsarbeid. «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora» (NESH 2021) samt «Forskningsetisk veileder for internettforskning» (NESH 2019). Behandling av personopplysninger er et særskilt sensitivt tema i forskning.

I kvalitativ forskning opererer man i et rom der man balanserer mellom ønsket om å oppnå ny kunnskap og samtidig ta etiske valg. Man skal strebe etter å ikke krenke intervjudeltakeren, men vil samtidig komme dypere inn i materien. Noen ganger kan det også oppstå dilemma ved at det er diskrepans mellom de verbale og de nonverbale signalene intervjudeltakeren sender ut. Dersom man avstår fra en kritisk tolkning av disse risikerer man å presentere feilaktige funn i forskningen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96).

3.3.1 Deltakernes rettigheter

Deltakerne i et prosjekt skal gis orientering om hva deltakelsen innebærer og et samtykke må gis uten ytre press (Thagaard, 2018, s. 23). Det må kommuniseres hva som er oppgavens formål og noe om design av oppgaven (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Kvalitative prosjekter er fleksible og dets opplegg kan endres underveis blant annet på grunn av innsikt dataene gir underveis, dette gjør det noe utfordrende å gi en helt nøyaktig beskrivelse av hva deltakelse medfører (Thagaard, 2018, s. 23). Som forsker kan jeg ikke gi signaler om hvordan dataene vil tolkes. Dette er også et hensyn som må tas med. Intervjudeltakerne samtykker til å svare på spørsmål. Det er viktig at jeg som forsker ikke konfronterer eller stiller spørsmål ved intervjudeltakernes selvforståelse i intervjuet. Intervjudeltakeren skal slippe å bli konfrontert med forskers fortolkning av sin egen situasjon (Thagaard, 2018, s. 114). En intervjudeltaker kan trekke seg fra prosjektet på et hvilket som helst tidspunkt i prosjektperioden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Deltakerne bør få mulighet til enten å lese gjennom transkripsjonen av intervjuet eller et første utkast til oppgaven før levering for å sikre verifisering. Dette vil validitere påstander som brukes i drøftingen.

3.3.2 Konfidensialitet

Når dataene presenteres, skal deltakerne være anonymisert. I tillegg skal opplysninger av personer som er mulige å identifisere lagres på en forsvarlig måte. Et viktig grep i min forskning var bruk av pseudonymer når jeg transkriberte forskningsintervjuene (Thagaard, 2018, s. 24). Siden jeg gjennomfører et fåtall forskningsintervjuer vil det ikke bli lagret en liste som viser kobling mellom pseudonymer og reelle navn. Disse har jeg memorert. Dataene jeg samler blir ikke lagret etter at oppgaven er ferdig og skal ikke gjenbrukes. Informasjon som kan benyttes til identifikasjon, alder, yrke og bosted, beskrives ikke i forskningen (Thagaard, 2018, s. 205). En utfordring ved anonymisering er at det gir forskeren mulighet til å tolke svarene i intervjuene uten å bli motsagt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106).

Når man forsker på små og gjennomsiktige miljøer, slik det er gjort i min oppgave kan det oppstå dilemma mellom kravet om anonymisering og det å fremstille dataene i henhold til krav om pålitelighet og etterprøvbarehet. Når slike situasjoner oppstår gis kravet om anonymitet forrang (Thagaard, 2018, s. 25).

3.3.3 Konsekvenser av å delta i intervjuet

Som forsker må jeg tenke gjennom hvilke konsekvenser det kan ha for intervjudeltakerne å delta i mitt prosjekt. De skal ikke bli utsatt for en urimelig belastning ved å delta i prosjektet. Som forsker skal jeg beskytte integriteten til intervjudeltakerne og derfor unngå forskning som kan påføre dem negative konsekvenser (Thagaard, 2018, s. 26). Det gunstige er om man får til en gjensidighet der deltakeren opplever å få igjen like mye som han gir ved å være med i prosjektet.

Et svar fra en av intervjudeltakerne ga meg et svar som fikk meg til å reflektere når vedkommende ble spurt om å stille opp i forskningen. Han svarte umiddelbart ja, men ønsket flere ukers betenkningstid i forkant av intervjuet, da det var mange ting som måtte prosesseres. Dette fikk meg til å tenke på om vedkommende egentlig kjente det som en ulempe å bli gjenstand for forskning. Svarte han ja av lojalitet til organisasjonen, eller felles bekjente vi måtte ha, eller var samtykket helt frivillig uten selvopplevd ytre press? Et viktig prinsipp i forskning er respekt for deltakernes privatliv. Thagaard (2018) skriver at man må finne en balanse der man ikke blir så nærgående og personlig i spørsmål at intervjudeltakerne gir informasjon han i ettertid angrer på (Thagaard, 2018, s. 113). Intervjudeltakers autonomi må ivaretas (Thagaard, 2018, s. 114).

Thagaard(2018)hevder også at det er forskeren som hovedsakelig har fordel av prosjektet, men som forsker har man et ønske om at intervjudeltakerne vil oppleve at intervjuene var en hjelp til å reflektere og å se nye perspektiver i sin livshistorie, og at de opplever glede og mening i at den som forsker lytter oppmerksom og interessert i deres historie(Thagaard, 2018, s. 26). Mange kan også kjenne på mening i at deres innsats nå gir grunnlag for forskning som også kan leses av personer også etter deres egen levetid.

Nytteperspektivet tilsier at så lenge betydning av oppnådd kunnskap samt fordeler for deltakeren er større enn risikoen for skade så kan man rettferdiggjøre forskningen(Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107).

Som forsker kan jeg tolke funnene på en annen måte enn intervjudeltakerne. Dette kan nok i ytterste konsekvens oppleves både sårende og kontroversielt. Et etisk grep hvis dette skulle forekomme kan være å innarbeide innvendinger fra intervjudeltakerne når analysene presenteres (Thagaard, 2018, s. 27).

3.3.4 Asymmetri i intervjusituasjonen

Intervjusituasjonen kan på mange måter beskrives som asymmetrisk. Det er forsker som velger tema for intervjuet, avgjør hvor mye fokus hvert tema skal få, og som har kontroll på intervjuets fremdrift. Et annet element er at fortroligheten er ensidig. Det er først og fremst intervjudeltakerne som deler av sine erfaringer (Thagaard, 2018, s. 91). Jeg som forsker er i begynnelsen av trettiårene, mange av intervjudeltakerne er i pensjonsalder. Dette taler for en noe dempet asymmetri, da deltakerne har langt mere livserfaring enn meg selv og mange av dem har tilsvarende utdanningsnivå som meg selv.

Det er forsker som tolker resultatene og som utvikler teori basert på intervjuene. Vår faglige forankring og personlige tolkning avgjør de teoretiske perspektivene vi utvikler. For intervjudeltakerne kan disse tolkningene virke provoserende og ikke gjenkjennbare, især når de teoretiske perspektivene ikke samsvarer med deltakerens syn på sin situasjon (Thagaard, 2018, s. 196). Det er viktig at forsker ikke fremstiller tolkning som om det er deltakerens forståelse av situasjonen (Thagaard, 2018, s. 197). Synspunkter som viser deltakernes forståelse bør innarbeides i presentasjonen (Thagaard, 2018, s. 208).

3.3.5 Forskningens uavhengighet

Det at forskeren har tilknytning til noen av deltakerne kan føre til at man legger spesielt vekt på noen resultater mens man ignorerer andre. Man står i fare for å identifisere seg så sterk med intervjudeltakerne at man ikke evner å opprettholde profesjonell avstand, men heller tolker alt ut fra deltakerperspektivet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). Jeg har selv personlig kjennskap til noen av intervjudeltakerne. Tolkninger og spørsmål kan bli preget av samtaler jeg tidligere har hatt med personer, eller informasjon om personen som jeg befatter.

Det at jeg forsker på misjonærer fra en organisasjon som jeg tidligere har vært ansatt i byr også på sine utfordringer. Jeg bærer selv med meg min forståelse, tolkning og erfaring. Det å skulle være profesjonell og objektiv som forsker med disse forutsetningene er en krevende øvelse. Fordelen ved å ha god kjennskap til tematikken skal heller ikke undervurderes. Intervjuene kunne fort dreie seg om kjernen av tematikken da både jeg og intervjudeltakerne hadde kjennskap til navngitte personer og steder i Bolivia, kultur og

historie. Både jeg og deltakerne har erfart hva det vil si å flytte og forsøke å bli innlemmet i landet.

3.3.6 Dataenes pålitelighet og gyldighet

I løpet av intervjuene har jeg ikke vært i stand til å indentifisere funn eller svar som gir meg grunn til å stille spørsmål ved om svarene jeg har hentet inn er ukorrekte. Intervjudeltakerne har fått formidle subjektive erfaringer og har fått dele personlige refleksjoner rundt bestemte emner. Det man likevel kan stille spørsmål ved er i hvor stor grad misjonærene har blitt preget av egne refleksjoner, samtaler med hverandre, litteratur og kanskje erfaringsutveksling med misjonærer fra andre land som muligens har medført at svarene de ga i 2022 kanskje er annerledes enn de ville vært hos en nyankommen misjonær. Det er også grunn til å spørre i hvor stor grad misjonærene har evnet å være selvkritiske. For mange har årene i Bolivia blitt en stor del av deres personlige historie og identitet. Det å skulle reflektere kritisk over egne feiltrinn og mangler knyttet til integrering og rollen man hadde i landet lam være utfordrende.

4 Avgjørende faktorer forut for tjeneste i Bolivia

Dette første avsnittet av oppgavens hoveddel skal handle om det som preget og formet deltakerne allerede før de flyttet til Bolivia; hvordan misjonærene forberedte seg og hvilke institusjoner og miljøer og som var viktige i denne fasen.

Forberedelse kan være med på å gjøre oppgavene man tar fatt på enklere og gjør at man er bedre egnet for å løse disse. Misjonærer skal tilpasse seg nye omgivelser, svare på spørsmål de aldri har svart på tidligere. Trening kan være avgjørende og den kan skje både i og utenfor et klasserom (Moreau et al., 2004, s. 162). Misjonærer gjøres klar til tjeneste for å være både kompetente og effektive i sin tjeneste. Tematikk som er viktig i denne fasen kan være; ferdigheter om hvordan omgås mennesker i en ny kulturell setting, hvordan tilpasse seg godt, samt hvordan takle stress og press (Moreau et al., 2004, s. 162).

4.1 Misjonærkallets betydning for integrering

Flere av deltakerne gir uttrykk for å ha kjent på et subjektivt, indre kall – at Gud konkret ledet dem til tjeneste. Noen av dem så på tjenesten som en livsoppgave og de kjente på en sterk trang, og ansvar for å utføre denne. Mange av deltakerne vokste opp i kristne familier og fikk gjennom oppveksten oppleve misjonærbesøk i deres lokalforsamlinger/menigheter samt forkynnelse med søkelys på ansvar for å drive misjon.

Hilde skildrer hvordan familien hadde besøk av en omreisende forkynner i hjemmet, og at han ved avskjed ville gi henne og hennes søsken hvert sitt bibelvers. Han slo opp i en av Bibelens bøker, barnet skulle si et tall, og han ville da lese opp det aktuelle verset. Etter at Hildes vers var lest opp sier han; «Ja, det er ikke så rart om det blir en misjonær fra denne barneflokket». Opplevelsen ble viktig for henne. Jan forteller hvordan han som barn var på leir og hører en eldre kvinne forkynne evangeliet på en måte som gjorde at det gikk opp for han hva det innebar. Siden den dagen visste han at han skulle bli misjonær.

Bjørn opplevde kallet til misjon i voksen alder. Han var i gang med sine studier og var på et stort misjonsmøte. Det ble informert om et fruktbart misjonsarbeid i Etiopia, og det stilt spørsmål med hvem som skulle lære opp alle menneskene som var kommet til tro; «Vi har dette året 50 misjonskandidater, men skulle hatt 500», ble det sagt fra talerstolen. Bjørn beskriver hvordan noe slår ned i han som et lyn. Han forstår at han skal være en av de 500. «Det var så brutalt klart», utdyper Bjørn.

Per hadde det ikke krystallklart for seg hva han skulle studere etter gymnaset. Etter et år på bibelskole søkte han på misjonsskolen og tenkte han skulle se hvordan det gikk. Da han kom i gang med studiene konkluderte han; «Det er sikkert dette Gud vil meg».

Bjørn beskriver en episode fra tiden han bodde landsbygda og hadde reist til byen for å gjøre innkjøp. Han irriterer seg over støyen rundt seg, både fra biler, mennesker og høyttalere; «Det er en grunn for at jeg er her. Det er evangeliet om Jesus», måtte han minne seg selv om.

4.1.1 Analyse

Flere av deltakerne beskriver et kall til å være misjonærer fra de var unge. Kallet ble formidlet av forkynnere. Noen av dem hadde sterke, åndelige opplevelser. Andre igjen gikk inn i tjenesten uten å ha hatt disse personlige, gudgitte opplevelsene. Ifølge Moreau et al.

(2004) er dette tvetydige bildet vanlig blant kristne; opp gjennom misjonshistorien finnes det mange eksempler på mennesker som har tjent i en ny kulturell kontekst med stor suksess uten å ha et egenopplevd kall. Disse har reist ut overbevist om hva Bibelen sier om menneskers kall til misjon (Moreau et al., 2004, s. 152). På den andre siden skriver han; noen ganger opplever mennesker et kall gjennom en spesifikk hendelse som en drøm eller en visjon (Moreau et al., 2004, s. 157).

Misjonærkall kan forstås både som et generelt misjonskall gitt til alle troende, kirken, men det er også vanlig å omtale misjonærkallet som en ledelse til fulltidstjeneste i en kirke/kristen organisasjon (Moreau et al., 2004, s. 153). Noen opplever å få et livstidstall, mens andre opplever kallet som tidsmessig avgrenset. Mange kristne tenker at det inneholder en befaling fra Gud og en utvelgelse av den Hellige ånd til å arbeide på et nytt sted, med et nytt språk og ny kultur (Berentsen et al., 2004, s. 373). Mange kirkesamfunn skiller mellom et indre, og et ytre misjonærkall. Med et ytre kall menes det at man sendes av en menighet (Solheim et al., 1992, s. 122). Ytremisjon innebærer å krysse grenser (Solheim et al., 1992, s. 120).

En av deltakerne setter ord på viktigheten av å være bevisst på kallet og grunnen til at han var i landet når han var motløs, trøtt og kanskje irritert. Han setter samtidig ord på gleden og tilfredsheten når han opplevde resultater i tråd med sitt kall.

4.1.2 Drøfting

Misjonærene sier de kjente på en sterk trang til å få vitne om sin tro på en effektiv måte. Det er mulig å reise innvendinger mot de personlige kallsopplevelsene. Noen vil muligens hevde at det er snakk om åndelig manipulasjon og maktmisbruk fra organisasjonenes side. Moreau et al. (2004) skriver at i noen kristne miljøer er fokus på et mystisk eller emosjonelt opplevd kall så sterkt at medlemmer bevisst eller ubevisst bygger seg opp en kallshistorie som de misforstått omtaler som et kall (Moreau et al., 2004, s. 151). Et feiloppfattet kall kan være svært belastende og et dårlig utgangspunkt for tjeneste (Moreau et al., 2004, s. 152).

Man kan også undre seg hvorfor mange av misjonærene fra generasjonen jeg har intervjuet (født på 50-tallet) setter ord på kall, mens man kanskje ikke ser samme tendenser blant unge i dag. Misjonærkallet kan omtales både som subjektivt og personlig men fokuset har i senere tid blitt rettet mot utrustning og menneskelig kompetanse til oppgaven man går inn i for

kirken (Berentsen et al., 2004, s. 374). Forskning viser at religiøse erfaringer uttrykkes verbalt annerledes i dag enn i tidligere generasjoner, men det er ikke nødvendigvis snakk om endring av kallets innhold (Berentsen et al., 2004, s. 374).

Å kjenne på en sterk indre overbevisning er en viktig motivasjon både får å gå helhjertet inn i alle utfordringene knyttet til det å skulle bosette seg i et nytt og ukjent land, også de mere krevende utfordringene. Det kan tenkes at det var avgjørende for motivasjon og det å ta seriøst både språklæring, tilpasning til samfunnet og kontakten med nasjonale. Kallet vil være en drivkraft som kan bidra til større utholdenhet når man møter motstand, kjenner på tretthet, slit eller dalende motivasjon (Berentsen et al., 2004, s. 374). Jeg tror det opplevde kallet er grunnen til at mange av deltakerne brukte omtrent femten av sine første år av voksenlivet på en tjeneste i Sør-Amerika. Ren eventyrlyst ville tvilsomt ført til langvarig innsats under enkle forhold, med begrensede lønninger, og svært lite kontakt med familie og venner i hjemlandet.

Hva skal man tenke om ikke-kristne mennesker som mot alle odds arbeider utholdende for å tjene mennesker i nye kulturer og som selv ikke kjenner på å være ledet av Gud? Jeg vil hevde at et sterkt indre ønske eller trang til å hjelpe mennesker vil kunne virke på tilsvarende måte som misjonærkallet. Ren eventyrlyst og nysgjerrighet vil trolig ikke være tilstrekkelig for å bli værende over tid.

4.2 Misjonsskolens betydning

Samtlige av deltakerne har vært elever på misjonsskolen Fjellhaug. Denne var eid av NLM. På Fjellhaug kunne man gå ettårig bibelskole, ettårig misjonærkurs eller fireårig misjonsskole. Det vanligste på 70-tallet var at alle kvinner, samt menn som skulle bruke sin yrkesutdanning, tok misjonærkurset mens menn som skulle undervise/forkynne tok fireårig misjonsskole. Tanken med misjonærkurset var å gi en innføring i bibelkunnskap, kultur, religion og andre forhold kandidatene skulle til (Solheim et al., 1992, s. 126). Misjonsskolen skulle utruste til undervisning, forkynnelse og menighetsbygging (Solheim et al., 1992, s. 125). Tredje året på misjonsskolen ble de fleste misjonærene tildelt landet hvor de skulle tjenestegjøre. Fjellhaug var for mange et sted hvor man ble kjent med organisasjonens

ledelse, ble kjent med kandidater som skulle til andre misjonsfelt, og fikk viktige impulser før utreise.

Fjellhaug var en institusjon med stor innflytelse på studentenes liv. Anne forteller om hvordan hun ble oppfordret til å søke på ettårig misjonsskole for å da kunne få lov til å forlove seg med sin kjæreste som dag var student på fireårig misjonsskole. Hun tilføyer; «Rektor mente det var veldig viktig for en som skulle reise ut å ha misjonsskole i bunn», det fremstår som om hans veiledning veide tungt og rådet ble etterfulgt.

Markante lederskikkelser var generalsekretær Birger Breivik og misjonssekretær Gabriel Eikli som var ledere når NLM startet arbeidet i Sør-Amerika(Hånes, 1988, s. 4), Egil Grandhagen, generalsekretær i NLM fra tidlig 80.-tall, Ommund Lindtjørn som fra 1972 – 1986 var rektor ved Fjellhaug skoler og Olav Uglem – lærer.

Jan husker tiden på Fjellhaug som krevende. Han var utålmodig etter å komme seg ut i felt, og opplevde at undervisningen gikk; «mest til hodet og lite til hjertet». Store deler av pensumbøkene hadde han av egeninteresse lest i løpet av gymnastiden. «I løpet av årene var det relativt lite som forberedte oss på misjonærtjenesten», tilføyer Jan. «Noen av glimtene og erfaringene en av lærerne våre delte fra hans tid i Etiopia var nyttige». Jan er noe kritisk til misjonsskolen og understreker at de ble dårlig forberedt på det som ventet dem. Han savner en tydeligere forberedelse på de praktiske sidene av misjonærtjenesten, noen praktiske verktøy de kunne tatt med seg.

Anne opplevde året på misjonsskolen som god forberedelse til tjeneste. Hun beskriver klassen sin som en gruppe personer med ulike bakgrunner og evner, er stort mangfold; «det var godt å være der og jeg fikk frimodighet til å stå på». Videre forteller hun; «Læreren vår på ettårig misjonsskole delte rikt av misjonærlivets opp- og nedturer. Vi fikk en del tanker og informasjon om hvordan misjonærlivet kunne være og hvordan det var å møte en annen kultur, så slik var det veldig tjenlig tror jeg», forteller Anne i sitt intervju. Hilde trekker fram undervisning om å leve sammen og jobbe med kollegaer som var ulike deg selv som en viktig forberedelse.

Bjørn forteller om faget «misjonslære» som de hadde de to siste årene på fireårig misjonsskole. Han forteller at det ble lagt stor vekt på faget, og det ble lagt opp til at de skulle lese mange bøker om emnet. Han nevner titler som; «Misjonærliv og arbeid» og

«Misjonsperspektiv i praksis». «Det var bra så langt det rakk, men ingen kjente egentlig realitetene i Sør-Amerika». Om undersøkelsesturen, som var gjennomført av representanter for NLM, sier han at man trenger lengre tid i landet for å finne ut hvordan samfunnet er bygget opp, hva som egentlig betyr noe og hva som har skjedd. «Historien kan du aldri sette strek over», konkluderer han.

Per sier følgende om hvordan Fjellhaug kunne forberede på tjeneste.

Undervisningen var veldig avhengig av hvem du var og din motivasjon. Det var mulig å kun lese bibelskolestoffet, og egentlig bare ha et misjonærromantisk forhold etterpå. Men hvis du fulgte timene og leste pensum så var det en del som beskrev hvordan det var å bo i India/Etiopia, både norsk og engelsk. Misjonærer som jobbet tverrkulturelt, var det en del om.

På timeplanen var det satt av tid til gruppearbeid der man skulle fordype seg i landet man muligens skulle tjenestegjøre i. Enkelte kvelder holdt man presentasjoner for resten av klassen med informasjon om det aktuelle landet. På denne måten ble også studentene som skulle til samme land ekstra godt kjent med hverandre. De ettårige studentene ble også inkludert i dette gruppearbeidet.

4.2.1 Analyse og drøfting

Flere deltakere beskriver årene på misjonsskolen som viktige år i livet deres. Noen av deltakerne opplevde undervisningen som en god utrustning til utfordringer de skulle støte på ved flytting, mens andre peker på at den var teoretisk og manglet praktisk forberedelse på tjeneste og kulturforståelse. De fikk lære om hvordan det var å arbeide i nye kulturer, og hvordan det var å leve tett på mennesker fra samme kultur med ulik personlighet. Moreau et al. (2004) skriver at for en person som forbereder seg på tjeneste er det nyttig med innsikt i hvordan og hvorfor kulturer er ulike. Kulturspesifikk opplæring, opplæring i spesifikke sosiale ferdigheter er også verdifullt (Moreau et al., 2004, s. 171).

De fleste av organisasjonens misjonærer på denne tiden ble påvirket av de ulike programmene på Fjellhaug. Om det var en fordel at alle misjonærene var opplært i samme teologiske plattform er vanskelig å svare på. Det må ha vært lettere å forstå hverandre og bli enige om retning for oppgavene man skulle i gang med. Samtidig må man ha gått glipp av ulike perspektiver og erfaringer fra ulike miljøer.

Nå førti år etterpå er det tankevekkende å lese om veiledningen som ble gitt en av deltakerne med tanke på forlovelse og yrkesvalg. I mange kristne miljøer tenker man at fellesskapet bekrefter Guds ledelse (Moreau et al., 2004, s. 153). Det er svært viktig at religiøse ledere er seg bevisst innflytelsen de kan ha over unge, åpne menneskers liv og at denne tilliten forvaltes med største forsiktighet.

4.3 Påvirkning fra forkynnere og organisasjonens arbeidere

Når Anne skal si noe om sin interkulturelle erfaring i forkant av tjeneste sier hun; «Jeg var oppvokst i en misjonssammenheng med misjonshjem og bedehus, så jeg hadde den påvirkningen misjonen ga». Per forteller om hvordan han; «vokste opp i en misjonssetting der misjon var en del av livet». Det at flere av deltakerne er vokst opp i familier som var aktive i misjonsorganisasjoner har medført at deltakerne fikk mye informasjon fra misjonsarbeidet både gjennom forkynnelse, misjonærbesøk med tilhørende lysbilder, og gjennom blader. Utfordringen om å delta i misjonsoppdraget ble lagt innover mange av ungdommene som tilhørte misjonsbevegelsen. Mange opplevde det som et personlig kall fra Gud.

Hilde forteller om møte med mange misjonærer i oppveksten, både tidligere misjonærer som var omreisende forkynnere og som overnattet hjemme hos dem, eller møtet med misjonærer på leirer der hun enten var deltaker eller leder.

Misjonskall, søking til misjonsskole, og mange andre valg må ses i sammenheng med denne påvirkningen. Mennesker blir preget av omgivelsene man vokser opp i og er en del av. Dette er et viktig bakteppe når vi prøver forstå hvordan deltakerne tenkte og handlet.

4.4 Forkunnskaper om landet

Det er viktig å samle informasjon før man reiser til et nytt land. Ved å innhente informasjon øker ens bevissthet om landets sosiale utfordringer og situasjoner. Man får innsikt i verdenssyn, verdier og normer. Å legge ned en innsats på forhånd vil gjøre overgangen lettere og bidrar samtidig til en langsiktig interkulturell effektivitet (Steffen & Douglas, 2008, s. 242).

Før de første NLM-misjonærene reiste ut hadde to av organisasjonens misjonærer med erfaring fra Etiopia vært på en undersøkelsesreise i Sør-Amerika. Disse hadde møter med andre søsterorganisasjoner og skreiv notater som studentene fikk lese. Anne forteller at hun og hennes mann hadde; «pløyd alt vi kunne av litteratur». Hun mener derfor at de var godt forberedte når de reise ut, men legger også til at de hadde hørt mest om «indianerne» i fjellene, og var overrasket over tilgang på dusj, leilighet med god standard, varmen og vakker hage i byen de skulle bo mens de lærte språk. Per forteller at det ble sett filmer om Sør-Amerika, og at NRK hadde korrespondent i Chile som regelmessig publiserte artikler fra kontinentet. «Vi visste ganske mye om en del av Bolivia», oppsummerer han. Norske og svenske pinsevenner hadde lang fartstid i landet før NLM begynte sitt arbeid. De jobbet hovedsakelig i andre deler av landet, men det forundrer meg at man ikke hadde tettere kontakt med disse i forkant og i oppstart av arbeid. Man kom tross alt fra samme land og hadde begge protestantisk utgangspunkt.

5 Den første fasen i en ny kultur – språklæring og kultursjokk

5.1 Språkskole

De fleste av deltakerne kom til landet uten å kunne spansk. Anne forteller at hun og hennes ektefelle fikk et lite språkkurs på Fjellhaug før utreise; «Vi kunne hilse, men ellers var det minimalt». «Starten var ganske frisk», følger hun opp. Forkunnskapene var varierende. Bjørn løfter fram at han hadde «et øre for språk» og peker på interesse for dialekter siden tidlig ungdomsalder, greskstudium på Fjellhaug, samt tysk på gymnaset som viktige forkunnskaper.

Alle fem deltakerne fikk språkopplæring i byen Cochabamba i regi av et katolsk institutt, Marinol, som hadde erfaring med å lære opp katolske prester og nonner i språk og kultur. Ifølge Bjørn var det seksti studenter og seksti lærere tilknyttet instituttet mens han lærte språket der. Man brukte et læreverk fra Amerika, ALM, som besto av fire bøker. En viktig metode i opplæring var memorering av dialoger og tekster. Anne forteller; «Undervisningen var veldig personlig og gammeldags, men solid og god». Bjørn beskriver det også treffende; «Det var veldig mye drilling. Utrolig effektivt var det». Språklærerne kom hjem til deltakerne

og hadde undervisningen i husene. Hilde oppsummerer språkopplæringen; «Jeg har bare positive erfaringer. Språkskolen var kjempebra. Jeg kan ikke huske at noe var negativt.».

Iveren etter å lære seg språket var stor. Anne forteller om hvordan hun og hennes mann kom til Bolivia med et lite barn. Begge gikk likevel i gang med full språkopplæring – tilsvarende en fulltidsjobb for dem begge. Deltakerne forteller om en god relasjon til mange av språklærerne. De ble invitert hjem utenom arbeidstiden og Anne forteller om en gang hun var med på minnestund sammen med en av sine lærere.

For det meste hadde deltakerne undervisning en til en. Det meste av undervisningen foregikk på spansk, noe på engelsk. Det var fire undervisningstimer hver ukedag. I tillegg ble det forventet at man brukte minst like mye tid på forberedelse til neste dag og lekser. Undervisningen varte i et halvt år. Etter omtrent et år i arbeid måtte kandidatene tilbake på skolebenken en måneds tid for en oppfriskning og eventuelt korreksjoner.

Noen av kandidatene lærte seg også urfolkspråket Quechua i løpet av tiden i Bolivia. Dette er et langt mere krevende språk å lære enn spansk. Det ble satt av åtte måneder for å lære dette språket. Hilde, som gjennomførte studiet, forteller at man må leve i et rent quechuamiljø for å bli god i språket. Spansk var språket hun behersket, men det var nyttig for henne å forstå nok til å fange opp hva dialoger og spørsmål dreide seg om som gikk på Quechua. Enkelte av deltakerne lærte ikke Quechua, men brukte tolk. Per forteller at han i ettertid ser at han burde lært Quechua før han skulle arbeide på landsbygda; «Det å jobbe uten språket, det går an, men det blir for langt fra hjertespråk. Det blir en for lang vei».

I en senere misjonærperiode fikk Per og kona anledning til å gå på quechuakurs. Språkkunnskapene var nyttige, men også kulturinnføringen; «det som ble beskrevet av lærerne hadde vi sett på landsbygda». Slik fikk de mulighet til å forstå bedre folket de hadde bodd blant. «Vi fikk et begrepsapparat på det vi hadde sett».

Å bli nødt til å bruke språket på et tidlig stadium er også avgjørende. Anne forteller; «vi var veldig bevisste på å bruke språket mest mulig. Hver lørdag gikk vi på markedet, vi gikk på butikken og vi måtte planlegge med hushjelpen». Hilde forteller om hvordan hun og de andre enslige hun bodde sammen med måtte klare seg selv. De var plassert i en leilighet et stykke unna de andre norske. Hilde forteller også; «Vi måtte jo gå på posthuset – det var en opplevelse for seg selv. På den tiden fikk vi brev og avsier. Det var god språklæring». Liv

forteller også hvordan involvering i menighetsarbeid var avgjørende for å bli eksponert for språk.

Det var en begynnende kirke i Cochabamba. Vi var med på ungdomskvelder og vi var veldig gira på å være med ungdommene. De kom hjem til oss (tre enslige kvinner) på besøk. Vi lærte dem å kjenne. De må ha vært 12-13 år. Vi har lekte mye med dem. De elsker å leke i Bolivia, det var en flott måte for å komme inn i sjargong og miljø.

«Hvert eneste ord jeg lærte hadde jeg bruk for», beskriver Jan. Hilde sier følgende; «Det er den mest effektive språkopplæringen jeg har opplevd i mitt liv. Jeg kunne mere spansk etter seks måneder på språkskolen enn engelsk etter åtte-ni år med norsk skolegang». Anne oppsummerer om språkopplæringen; «Det var forbausende effektivt. Jeg syntes det var veldig gøy».

Språkopplæringen var ikke bare en dans på roser. Bjørn beskriver en tid hvor han kjente på stagnasjon; «I språklæring går det ofte bratt opp, du lærer masse, men så kommer du til et punkt der læringskurven flater ut. Du tenker at det går aldri og du holder på å falle ned på samme av side av muren som du var. Språkmuren er så sant».

Når Anne blir utfordret på hva hun ville sagt til fremtidige boliviautsetninger er språket en av faktorene hun trekker fram; «Vær nøye med å lære språket vertfall. Bruk tid og krefter på det. Prøv å få deg noen gode samtalepartnere i begynnelsen». På samme spørsmål sier Hilde; «Vært mest mulig sammen med folk! Kom deg ut! Språket er nummer en, to og tre, det er helt sikkert». Hun legger også til; «Får du ikke skikkelig språkkurs i starten vil du aldri komme helt inni det».

En fordel i møte med språkopplæringen var at misjonærene skulle jobbe med et fagfelt de kjente godt fra forhånd. Bjørn beskriver hvordan det å arbeide med bibeltekster på spansk ble en; «flying start – vi kjente til det på norsk fra før».

Når jeg spør misjonærene om deres læringsutbytte og den første tiden etter språkskolen deler de stort sett positive erfaringer. Deltakerne ble sendt til ulike byer eller bygder i Bolivia. De jobbet stort sett tett på nasjonale og gjerne sammen med en eller to andre norske enheter. Jan, som selv sier at han ikke opplevde språket som en barriere, beskriver følgende:

Jeg husker at jeg hadde folk på kontoret. De snakket fort og mye, og jeg tenkte; «hva sier de nå». Du hadde lært masse, men det sto masse spansk igjen å lære. Men når du bor og bare omgås nasjonale så kommer det seg fort.

Når du er plassert som sjef, og skal holde preken i kirken fra dag én, så jobber du intenst med språket for at det skal være rett og forståelig. Jeg måtte skrive hele mine prekener for å vite at alt var rett. Det er en veldig god måte å lære språk.

Bjørn forteller om et av hans første oppdrag etter endt språkskole:

Vi skulle starte barnegruppe i Cochabamba, så skulle du liksom ordne til alt dette. Invitere barna og de kom. Ha en andakt på 10 min. Ingen språklærer som korrigerer deg. Ingen ting. Plutselig var du faktisk ferdig. Det gikk faktisk. Men du har masse andre ting å lære stadig vekk.

Anne forteller om en rekognoseringsstur hun deltok på etter fem måneder med språkopplæring; «Da husker jeg at det løsnet litt. Det var kjekt å komme ut, kjekt å begynne å snakke oss litt fram».

Jan forteller i tillegg om at han er glad for at han ikke ble plassert en plass med stor tetthet av norske kollega; «Jeg var veldig glad jeg slapp å bo i Cochabamba. Det har hatt mye å bety for mitt språk å få være sammen med bolivianerne».

5.1.1 Analyse

Samtalen om språk utgjorde en vesentlig del av intervjuene. Det viste seg at deltakerne hadde mange erfaringer å dele knyttet til dette emnet. Å utvikle gode kommunikasjonsferdigheter er uunnværlig for en misjonær (Moreau et al., 2004, s. 253). Deltakerne kunne svært lite spansk før de kom til landet. De gir uttrykk for at tradisjonell undervisning med mye pugging var en effektiv måte å lære. Det å ha en privatlærer ga unike muligheter for tilpasset opplæring, og gjorde det vanskelig å være ukonsentrert. Misjonærene var motiverte for å lære, og de fikk umiddelbart nytte av det de lærte. Det å måtte bruke språket for å gjøre seg forstått utenfor klasserommet løftes også fram som en viktig faktor som førte til progresjon. Deltakerne løfter fram viktigheten av å tidlig få kontakt med mennesker man kan samtale med som viktig for å bli god i språket. Tiden som var satt av til språk og lekser var omtrent førti timer hver uke i et halvår. Det settes i liten grad ord på frustrasjon, men en av deltakerne nevner opplevelsen av stagnasjon og tilbakegang. Heller

ikke for han var det en langvarig erfaring. Etter et halvår med språk ble misjonærene sendt ut i arbeid. Selv om språkskolen var over, så var språklæringen langt fra ferdig. De hadde fortsatt mye igjen å lære, men gir samtidig uttrykk for å ha fått et grunnlag som ga dem et godt utgangspunkt for oppgavene de skulle inn i. I følge eksperter på språklæring vil man i et middels vanskelig språk trenge opptil fire år før man snakker språket komfortabelt i de fleste settinger (Moreau et al., 2004, s. 196).

Quechua er et langt vanskeligere språk for nordmenn å lære. Det ble satt av lengre tid til språkkurset. Deltakerne gir ikke uttrykk for at de ble like gode i quechua som i spansk. Siden mange bolivianere er flerspråklige ble de sjeldent nødt til kun å snakke quechua. Tolk fra spansk til quechua ble tatt i bruk for noen av misjonærene, men de gir uttrykk for at å kommunisere på denne måten ikke var optimalt.

5.1.2 Drøfting

NLM la ikke opp til at misjonærene skulle lære spansk før de flyttet til Bolivia. Det kan skyldes at lærebøker og kurs var lite tilgjengelig eller at man vurderte et mulig læringsutbytte lavt sammenlignet med hva man ville få til ved å lære mens man bodde i Bolivia. Jeg vil argumentere for at det med dagens tilgang på verktøy og kurs for læring av språk vil være hensiktsmessig å tilegne seg språkkunnskaper også før utreise. Det vil også kunne medføre at den første tiden i landet blir mere behagelig og forståelig.

Bruk av memorering er var ikke en trend på åttitallet og er det heller ikke i dag, men funnene gir et hint om at det kan være et nyttig verktøy når man lærer et nytt språk.

Å ha råd og mulighet til privatundervisning ser ut til å ha gitt en stor gevinst. I en slik sammenheng vil studenten måtte bruke språket aktivt fra første dag. Man får umiddelbart støtte og korreksjon ved formulering av setninger muntlig og skriftlig. Dette bør organisasjoner og misjonærer som planlegger utreise være oppmerksomme på.

For misjonærene som lærte quechua var det en utfordring at de i mange situasjoner heller endte opp med å bruke spansk, og derfor gikk glipp av verdifull praksis. Hvis nordmenn som krysser landegrensener velger å bruke engelsk i stedet for å streve med formuleringer på nye språk vil resultatet kunne bli et tilsvarende begrenset læringsutbytte.

Funnene viser, ikke overraskende, at bruk av tolk over tid er slitsomt og lite effektivt. Det fører til avstand mellom avsender og mottaker og kan bli et hinder for kommunikasjon.

Litteratur underbygger også at bruk av tolk ikke er hensiktsmessig; For å formidle et budskap er det avgjørende å være effektiv i interkulturell kommunikasjon. Det gjør deg i tillegg til en bedre kommunikator og gjør oppholdet i en ny kultur mulig å nyte (Moreau et al., 2004, s. 252).

Misjonærene var ikke fullt utlært i språket etter seks måneder. Likevel ble de satt til oppgaver med mye ansvar, og skulle være i kontakt med mange mennesker. Dette er ikke gunstig, men alternativene er kanskje ikke så mange. Det ville vært kostbart å ha misjonærene på språkskole i langt flere måneder, mange misjonærer ville opplevd frustrasjon ved å ikke komme i gang med oppgavene de var kommet ut for å gjøre, og med tanke på at de skulle være i landet fire år av gangen ville det medført mindre tid i tjeneste om man skulle prioritert annerledes.

5.2 «Kultursjokket» – tatt som en selvfølge, men er det slik?

Flertallet av deltakerne omtaler overgangen til å bo og leve i en ny kultur som grei. Jan forteller; «I femten år hadde jeg drømt om dette. Endelig var jeg der jeg trodde at Gud ville jeg skulle være. Jeg trivdes fra dag en». På spørsmål om å få kultursjokk svarer Anne; «Jeg gjorde ikke det. Jeg tror de hadde fortalt oss så masse, det var bedre enn forventet når vi kom ut». Hilde peker på at de var tre enslige som kom ut sammen og som bodde sammen mens de studerte språk. Dette gjorde overgangen mindre krevende. «Vi snakket sammen og var for det meste gode venninner».

Per forteller; «Jeg kommer til Cochabamba, det går et par dager og jeg får en forferdelig diaré. Jeg tenker: her skal jeg leve og jeg tåler ikke maten, jeg tåler ingen ting. Det er bare skittent her. Det er mye skit og lort og lite vann». Bjørn trekker fram en episode fra et besøk på markedet når jeg spør om kultursjokk. Han bodde da på landsbygden, men var i byen for å gjøre innkjøp. «Det var et bråk og ståk rundt meg. Gamle Beatlesplater skreik fra alle høyttalere rundt omkring. Jeg tenkte. En grunn for at du er her».

En av deltakerne beskriver å få være vitne til andre som gjennomgikk kultursjokk; «Alt var så topp til å begynne med, alt vi hadde ordnet i stand for dem. Der de skulle bo. Mens de gikk på språk, det gikk ikke så lang tid, så gikk det aldeles i vranglås». «Det var fryktelig for oss å håndtere», legger hun til.

5.2.1 Analyse

Etter å ha studert intervjuene er det ingen av de fem deltakere som setter ord på at de opplevde kultursjokk i særlig grad. En av deltakerne forteller om trøtthet av bråk og støy på markedet. En annen kjente på helserelevante utfordringer. Misjonærene var forberedt på overgangen, og mange ting var bedre enn forventet. Observasjon av kollegaer som etter en stund opplevde en stor påkjenning var også krevende å håndtere.

Symptomer på kultursjokk kan være følelser som utålmodighet, rastløshet, skuffelse og engstelse. Disse symptomene melder seg gjerne etter noen første, spennende, uker i landet. Man innhentes av realitetene. Hiebert (1985) skriver at; kommunikasjon og det å komme seg rundt oppleves krevende. Man blir irritert av mye lyder, og kan synes luktene er vonde. Spørsmålet om å virkelig kunne identifisere seg med kulturen melder seg (Hiebert, 1985, s. 61). Det fremheves også at mennesker reagerer ulikt. Noen kommer gjennom fasen nesten uten å oppleve de nevnte symptomene (Steffen & Douglas, 2008, s. 204). I drøftingen vil jeg reflektere rundt hvorfor dette gjelder flertallet av oppgavens deltakere.

5.2.2 Drøfting

Kultursjokket pleier være dominerende det første året eller to man er i en ny kultur (Hiebert, 1985, s. 89). Jeg vil her drøfte hvorfor deltakernes svar ikke bekrefter teorien i sine intervjuer. Dataene peker på at det å være godt forberedt kan være avgjørende for å få en god overgangsfase ved flytting. Kunnskap om folket, politikk, historie, kultur, religion og levevilkår ser ut til å være viktige faktorer for å dempe frustrasjon og sjokkopplevelser ved flytting. Det kommer frem av noen av deltakerne opplevde omgivelsene de skulle jobbe i som bedre og enklere enn de var forespeilet på forhånd. Ansvarlige organisasjoner skal ikke feilinformere sine arbeidere i forkant av utreise, men de kan være bevisst på å formidle et så virkelighetsnært bilde av realiteten som mulig slik at man ikke kommer ut med forventning om høyere standard eller mindre krevende levevilkår enn hva realiteten innebærer. Det å legge opp til besøksreiser i forkant av utreise vil også kunne være en måte å skape realistiske forventninger.

Det kommer også fram at det å ha gått med et ønske om å bo i landet over tid, å ha forberedt seg i flere år, ha gjort utdanningsvalg for å reise til landet, også er av stor betydning. Noen omtalte det som et gudgitt kall, og kunne dermed erfare ved å komme til Bolivia at de endelig nå kunne utføre sin gudgitte tjeneste. Dette funnet tolker jeg dit hen at

motiv for flytting til en ny kultur også vil kunne prege hvordan du selv opplever overgangen. Hvis man flytter med intensjon om å skulle bli værende flere år i den nye kulturen, og med en genuin interesse om å lære av menneskene, og få bidra positivt tilbake i deres liv vil dette kunne være faktorer som hindrer i å overreagere eller kjenne på avsky i møte med praksiser og annerledeshet i den nye kulturen.

Det at misjonærene hadde hverandre, også de enslige må heller ikke undervurderes ifølge funnene. Både det å kunne hjelpe hverandre med å forstå og det å kunne bearbeide inntrykk sammen med mennesker som kommer fra samme kulturelle bakgrunn som deg selv vil naturligvis være en fordel. Det å være flere nordmenn på samme sted kan også ha sine utfordringer. Negativitet og motløshet ser jeg for meg at kan spres inn i fellesskapet, og på den måten være med å forsterke eller til og med være katalysatorer for kultursjokket hos andre. Man risikerer at en kollega gjør deg bevisst på trekk ved den nye kulturen som i utgangspunktet ikke var et problem for deg. Som jeg skal komme tilbake til senere kan man også ende opp med å lage norske subkulturer som opptar så stor plass i hverdagen at man hindrer eller forsinker integrering, og derfor kanskje også forblir værende unødvendig lenge i en startfase der kultursjokk er en problematikk.

Psykiske reaksjoner i forbindelse med flytting er ikke overraskende. Fandrem skriver at hvis det oppstår konflikter der man sliter med å endre sin atferd, tilpasningsutfordringer, kan kultursjokk oppstå. Dette kan for enkelte medføre stor psykisk belastning (Fandrem, 2011, s. 59). Å være omgitt av kollegaer som strever psykisk kan være ekstra krevende i et nytt land. Man er ofte færre kollega som kan dele på ansvaret, støtteapparatet med fagfolk, venner og familie er ikke som i hjemlandet og i mange situasjoner må man stille opp for hverandre store deler av døgnet. Jeg tror det er viktig at organisasjoner som ansetter og sender mennesker til nye land er opptatt av dette også i rekrutteringene. På forhånd kan man ikke forutsi hvordan alle mennesker vil reagere på et kulturmøte, men i samtaler før utreise bør også psykiske helse og robusthet i møte med forandring være et tema.

Jeg sitter igjen med mange spørsmål på slutten av denne drøftingen; Kan opplevelsen av mening ha vært så viktig og avgjørende at den overskygget behov som mange andre mennesker i sekulær sektor kan oppleve? Kan det være tenkelig at denne gruppen mennesker har vært en del av et miljø der det knapt var rom for å sette ord på motstand og dalende motivasjon? Var man opplært til å finne seg i omstendighetene og legge lokk på

utfordringer man kunne kjenne på? Var det rom for å sette ord på frustrasjon samtidig som man prøvde å leve opp til misjonæridentiteten man var i ferd med å bygge opp? Svar på disse kommer ikke fram i intervjuene, men må gjerne forskes på ved en senere anledning.

Misjonærene flyttet til et land der de trengte ta få sikkerhetshensyn og hvor de opplevde menneskene som interesserte, vennlige og imøtekommende. Som mennesker fra vesten ble misjonærene av mange behandlet med respekt og beundring. Med sine lønninger kunne misjonærene nyte godt av goder som hushjelp, restaurantbesøk og gode biler. Språkskolen ligger i en by med norske sommertemperaturer året rundt. Også disse faktorene må ha vært kompensierende og ha bidratt positivt til trivsel og velvære.

6 Tilpasning – Integrering i en ny kultur

6.1 Å utvikle krysskulturelle relasjoner

Når man flytter til et land og skal lære språk, tilegne seg innsikt i kulturen, og etablere vennskap er det en stor fordel om folket er åpne og imøtekommende. Hildes erfaring var som følger; «På det daglige så syns jeg at folk var mye mere åpne og de spør jo og snakker. Vi nordmenn er mere reservert enn folket der var». Hun utdyper videre; «Jeg liker at folk snakker, er åpne. Du kan prate med folk når du reiser». «Jeg synes de er veldig gjestfrie, omgjengelige. De deler det de har. Det har jeg opplevd mye». Anne forteller om et dokument laget av noen kollegaer der søramerikanerne ble omtalt som; «et folk med hjertet utenpå». Bjørn presiserer at i byen var det spesielt yngre folk fra middelklassen de kom tett på; «Egentlig var de veldig åpne for disse utlendingene, for oss var det veldig positivt».

Bjørn forteller også om kontakten med lokale styresmakter. Selv om de som evangelisk kristne kom inn som et fremmed element i systemet og var tydelige på at de også ønsket å formidle et budskap fra Bibelen ble de som regel møtt med åpne armer. Noe av grunnen til dette mener han er at den katolske kirken med prester fra Europa var kjent i alle landets kriker og kroker. De fleste bolivianere var døpt i katolsk kirke som barn og var vant med å forholde seg til presten som en åndelig leder.

Møtene med mennesker hadde også noen utfordringer. Jan forteller om møtet med nasjonale i byen han jobbet, en by der mange av innbyggerne var migranter med

urfolksbakgrunn; «Hvis jeg satte meg ned med en kristen bror for å snakke om verdenssituasjonen så hadde de ikke peiling». «De visste knapt hvor Norge var på kartet». Flere av disse menneskene var så beskjedne og ydmyke at de knapt rakte fram hånden for å hilse eller sa «hei» når de møtte utlendingen. Dette var en stor kontrast til mennesker i andre deler av landet som var vant med å hilse både med kyss og klemmer.

På tross av ulikheter forteller Jan følgende fra et besøk for noen år siden der han møtte igjen venner fra tiden han jobbet i landet; «Det var fantastisk å møte dem igjen. Du vet, det er noe med det der lange vennskapet. Du blir alltid en venn. Du har vært gjennom så mye sammen». På tross av stor ulikhet utviklet Jan det han beskriver som et betydelig vennskap. Et råd Jan deler med fremtidige misjonærer er følgende; «Se på alle mennesker som om at de kan noe du ikke kan». Gå alltid inn i en relasjon med følgende holdning; «Nå vil jeg lære noe. Han kan masse som ikke jeg kan» sier han videre. Hvis man klarer lokke mennesker som føler seg underlegne litt frampå, klarer komme litt på innsiden, så får man en spennende og lærerik dialog avslutter Jan.

Bjørn som tilbrakte store deler av sin tjeneste blant ydmyke mennesker på landsbygda, erkjenner etter flere års erfaring;

Vi gjør faktisk mye av det samme. Folk snakker så rare språk, men det er akkurat slik vi sitter og prater i Norge også. «Har du hørt siste nytt». Det er noen andre lyder, men de snakker om akkurat det samme. Det handler om å komme inn i lydene. Det er interessant å se.

Jan omtaler to unge, kirkeledere fra Cochabamba. Disse var begge fra lavere middelklasse og ble aktive i kirken tidlig i ungdomsårene; «Disse to kunne vi bli veldig gode venner med uten at de følte at de måtte se opp til oss». Han trekker også fram en lege mange av misjonærene brukte; «Han hadde forutsetninger for å forstå vår referansebakgrunn». «Det var veldig godt å være venner med han og kona». Hilde som har helsefaglig bakgrunn, beskriver relasjonen til doktor og andre sykepleiere som enklere; «Vi hadde mere felles gjennom jobben.

Yrkesbakgrunn. Og litt kanskje i folk sine øyne også. Litt hierarki. Vi var litt på samme nivå kan du si. Det har jo litt å si det i vennskap. Det er helt sikkert». Per løfter fram en refleksjon om at i dag, i motsetning til 80-tallet så har nasjonale og misjonærer anledning til å være på økonomisk samme nivå også.

Anne sier at nordmennene kunne bli sett på som litt eksotiske der de gikk på butikken eller på markedet. Hun forteller om en episode der hun tok buss i byen med to av sine barn. Den minste hadde hun på fanget. Folkene på bussen ville ta på de to barna, babyen hun hadde på fanget smilte uskyldig når de fremmede nærmet seg, mens den litt eldre jenta freste. Som mor fikk hun skryt for den nydelige babyen, men de hadde ikke like stor sans for den fresende jentungen. Det å ha barn var også et viktig springbrett inn i relasjon til bolivianere. «Barna fikk venner i nabolaget og på skolen. Da møttes vi andre som voksne også». Hilde nevner volleyballbanen på landsbygda som et viktig treffpunkt på ettermiddagene. Der kom alle typer mennesker for å spille.

Jan forteller; «Vi hadde folk hjemme og regnet dem som våre venner». Hilde trekker fram det samme perspektivet; «Vi(misjonærene) deltok på ungdomsklubb, og de(ungdommene) kom hjem til oss». Hilde løfter fram viktigheten av å ha et åpent hjem som en avgjørende faktor for etablering av vennskap; «At folk er velkomment hjem. Også når du bor i by er det kjempeviktig. Der er det lettere at du får mindre kontakt».

Per gjør seg følgende refleksjon:

Det å bo hos folk. Gå på do på samme måte som de gjør. Ha samme tilgang på mat og vann. Det var veldig lærerikt å se hvordan folk bodde og tenkte. Det å gå til fots sammen med mennesker flere dager i uka. Man får samtaler på en helt annen måte. Det er ikke en lærebok, men kanskje livets lære.

Bjørn trekker fram et viktig punkt i rolleforståelsen når jeg ber han komme med råd til fremtidige misjonærer; «Husk at du er gjest. Når du er gjest, hvis du kommer inn i mitt hus kan du ikke oppføre deg som om du eier huset».

Per forteller om nære bånd med nasjonale de første årene; «Vi jobbet veldig tett sammen med de nasjonale. Vi bygget menighet sammen. Derfor delte vi liv på en helt annen måte, dette var livet vårt. Skillet arbeid – fritid var ikke der». Jan snakker varmt om å få brukt mye tid sammen med nasjonalt ansatte. Han forteller blant annet om hvordan han en gang i måneden reiste sammen med en evangelist ut til landsbygden der de tilbragte mye tid sammen med en lokal kontakt og menighetsmedlemmer i området; «Jeg stortrivdes». Han sier videre at de fikk et veldig godt vennskap med evangelistene som jobbet for misjonen, men han legger til; «Jeg tror ikke de turte si alt de tenkte». Også Hilde trekker fram det å

jobbe tett med nasjonale som et privilegium; «Jeg er heldig som har vært i to Norad-prosjekt. Jeg har hatt gode medarbeidere. Jeg har hatt nærkontakt med nasjonale. Jeg har måttet det i jobb- og oppgavesammenheng». Bjørn løfter fram de sosiale utviklingsprosjektene på landsbygda som en viktig arena for å få nære relasjoner til menneskene. Det ga oss en «flying start». Kompliserte oppgaver med begrenset budsjett skulle gjennomføres. Det ga dem et nært forhold til de nasjonale.

Jan deler en viktig erfaring om etablering av vennskap; «Jeg opplevde at de jeg hadde mye med kunne du få en god samtale med om dype ting. Det krevde ganske mye». Når han ser tilbake er en erfaring han løfter fram at han ville invitert flere mennesker med ut på restaurant for å spise; «Spandere på dem. Høre litt om livet. Komme litt mere på innsiden som menneske og ikke bare jobb. Det ville jeg prioritert». Han legger videre til; «Ikke alle man får samme vennskap med. Noen når du inn til, de åpner seg litt. Det har med hvordan du og jeg oppfører oss med dem. Og litt med deres personlighet, noen er mere lukket».

En annen erfaring Per løfter fram er å dele krevende forhold med nasjonale;

Vi bodde i et område rammet av tørke. Det gjorde at det ikke var vann til landsbyen. Når vi kom og det ikke var vann så måtte også vi sammen med naboene stå i vannkø eller i kø for å kjøpe brød. Vi ble en del av et skjebnefellesskap i gaten.

Hilde forteller at det å ha vennskap med bolivianere er veldig kjekt, men erkjenner samtidig at på grunn av ulik kulturbakgrunn er det ikke helt som norske vennskap. En side hun trekker fram med bolivianske vennskap er at de ofte var veldig avhengige av at hun tok initiativ; «Jeg måtte ta kontakt og invitere med på ting». Anne beskriver sine næreste vennskap i Bolivia som noe mere overfladiske enn tilsvarende vennskap med nordmenn. Anne legger like vel til at; «Å møte noen i sårbare situasjoner har tillatt meg å komme mye nærmere innpå».

En utfordring Per løfter fram er også viktig å ha i bakhodet; «Jeg tenker jeg er en venn på linje med dem så blir vi egentlig satt som en type lederautoritet som vi kun har i kraft av å være misjonærer i et U-land. Det er krevende».

6.1.1 Analyse

Det er tre faser som peker seg ut i utvikling av mange krysskulturelle relasjoner. Et første bekjentskap, så utvikling av vennskap, og deretter vekst av fortrolighet (Moreau et al., 2004, s. 221). Ut fra funnene ser det ut til at misjonærene opplevde å få mange bekjentskap. Det

bolivianske folket blir beskrevet som nysgjerrige, åpne og pratsomme. De fortrolige relasjonene var mere krevende å etablere. I følge Hiebert (1985) er menneskers åpenhet en vanlig holdning i mange land; mange misjonærer oppdager at mange nasjonale vil være deres venner. De er også ivrige til å være kulturelle lærere, fordi de er stolte av sin kultur (Hiebert, 1985, s. 82). Det er også litteratur som peker på at mistenkelighet kan prege de første møtene mellom mennesker fra ulike kulturer; I en ny kultur kan det være vanskelig å forstå hvem man kan stole på. Det kan også være krevende å få vist at man er til å stole på. Nordmenn blir i mange kulturer oppfattet som naive og lettlurte. Intervjuene viser ikke til denne type erfaringer.

I intervjuene settes det i liten grad ord på at utviklingen av vennskap var krevende. Det som kommer fram er at nordmannen ofte var initiativtaker til samvær, at vennskapene kunne oppleves overfladiske sammenlignet med mange vennskap mellom nordmenn, og at de dype samtalene var færre og ofte forutsatte at man hadde tilbragt mye tid sammen og på den måten hadde opparbeidet tillit. Moreau et al. (2004) sier at i en vestlig, individualistisk kultur er det vanlig å utvikle vennskap med nye mennesker. I kollektivistiske kulturer er man på den andre siden født inn i en gruppe som er tiltenkt å være ens venner på livstid, og man er ikke vant med å utvikle vennskap med fremmede (Moreau et al., 2004, s. 221). Boliviansk kultur er i større grad enn den norske preget av kollektivismen. Jeg vil i drøftingen komme tilbake til dette poenget.

Funnene peker på at det var lettere å utvikle vennskap og fortrolighet med mennesker med middelklassebakgrunn, mennesker som hadde samme yrkesbakgrunn, og som hadde kunnskap om verdenssituasjonen og som hadde forutsetning for å forstå nordmennenes referansebakgrunn. Det var lettere å skape relasjoner med mennesker som ikke kjente på at de måtte se opp til utlendingen, som ikke følte på underlegenhet. En av deltakerne snakker om å ha felles status i samfunnet, å bli plassert i den samme sosiale klassen. Nettopp ulikhet trekkes fram som en barriere når vennskap oppstår. Hvis denne er for stor kan det bli vanskelig å utvikle et vennskap. Aksept, tillit og gjensidig tilfredshet må være til stede om relasjoner med stor grad av ulikhet skal kunne utvikles videre (Moreau et al., 2004, s. 223).

Det kommer tydelig fram gjennom intervjuene at det å tilbringe mye tid sammen var avgjørende for utviklingen av gode relasjoner. Arbeidsoppgavene var krevende både for misjonærene og de nasjonale, og man var gjensidig avhengig av hverandre for å kunne løse

dem sammen. Skillet mellom jobb og fritid var mange ganger borte, og man ble involvert i hverandres liv i stor grad. Både i bistandsprosjektene og gjennom menighetsarbeid la man ut på lange reiser sammen, enten til fots eller med kjøretøy, og var på denne måten sammen i mange timer av gangen. Man spiste samme mat og levde under samme vilkår når man var sammen. Ved å tilbringe mye tid sammen kom de også på hverandre i sårbare og krevende situasjoner. Det kunne være snakk om dødsfall i nær familie, mangel på mat og vann, eller konfrontasjoner og krangler. Også dette var avgjørende for å etablere sterke relasjoner. I kollektivistiske kulturer kan fortrolighet måles i tid man har tilbragt sammen og gjensidig avhengighet (Moreau et al., 2004, s. 225).

Misjonærene var også aktive i å etablere kontakt. De deltok på bygdas volley- og fotballtreninger og hadde åpne hjem der deres nylig etablerte bekjentskap ble invitert inn. Arenaer som åpent seg gjennom å ha barn ble også brukt for å komme i kontakt med mennesker, mange av disse fikk de gjerne anledning til å møte regelmessig.

De to foregående avsnittene harmonerer med det Hiebert (1985) skriver om at tillit er avgjørende når man stifter bekjentskap. Han skriver at når mennesker stoler på hverandre vil de lytte til hva de andre har å si. Man opparbeider seg tillit ved å vise genuin interesse og aksept for de man skal arbeide blant. Ekte interesse uttrykkes på mange måter. Det vises i ens ønske om å lære om folket, deres liv og kultur. Det viser seg også i villighet til å bruke deres klesdrakter, spise deres mat og besøke dere hjem. Det vises også ved gjestfrihet, ved å invitere inn i hjemmene, samt ved formelle besøk og ritualer. Ekte aksept begynner med å elske mennesker slik de er – ikke slik man håper å gjøre dem (Hiebert, 1985, s. 84).

Deltakerne er ærlige om stor ulikhet mellom dem selv og urfolkene de arbeidet blant. Samtidig kommer det fram en holdning om at man faktisk er opptatt av flere av de samme, daglige tingene, som dyrenes velvære, siste nytt, været, og at man gjennom den fortrolige samtalen stadig oppdager nye sider hos disse menneskene. Dette stemmer godt med Hieberts (1985) funn; uten sunne holdninger hjelper hverken lik levemåte eller å bli en del av nye sosiale strukturer. Snev av overlegenhet eller avstand oppfattes fort. Ekte kjærlighet og omsorg merkes på samme vis. Genuin kjærlighet fører til at man behandler mennesker med verdighet og respekt (Hiebert, 1985, s.)

6.1.2 Drøfting

Det er interessant å lese om åpenheten nordmennene ble møtt med. Moreau et al. (2004) løfter fram noen av grunnene til at misjonærene kan bli møtt med nysgjerrighet; De nasjonale kan tenke at vennskapet kan medføre status og tilgang på velvære som utlendingen representerer. Det er også en mulighet for å bli kjent med noen som representerer nye muligheter enten til jobb eller å kunne reise til Europa (Moreau et al., 2004, s. 223). Det er ingen tvil om at misjonærene var økonomisk privilegerte sammenlignet med mange av folkene de kom tett på. Vennskap kunne gi mulighet til å oppleve en livsstil med mat, kjøretøy og komfort man selv ikke hadde opplevd. Ved sykdom eller ulykke ville misjonæren kunne bli en verdifull hjelper med sine økonomiske ressurser og kontakter. Misjonærene var i ferd med å bygge opp en organisasjon og ansatte mange nasjonale i prosessen, disse stillingene var attraktive for mange. Det kunne gi deg status å være venn av misjonæren. Jeg mener det er urettferdig å skulle ilegge flertallet av bolivianere denne typer motiver, men det er viktig å løfte fram at de kan ha vært et bakteppe for noen.

Å skulle få en nær relasjon til mennesker som har en livsstil og bakgrunn helt ulik din egen er krevende. Selv om de ikke ønsket det, så opplevde misjonærene at noen bolivianere så opp til dem eller de kjente på underlegenhet. Ytrehus & Tolo (2011) forklarer dette med det historiske bakteppet; opp gjennom kolonihistorien så viste menneskene fra vesten en tydelig fornemmelse av overlegenhet. De så på nasjonale som annerledes, primitive og trengende. Disse holdningene har muligens fortsatt overtak på mottakerne, selv om dette ikke er tilsiktet (Ytrehus & Tolo, 2011, s. 141). Jeg tror mange bolivianere må ha kjent på tilkortkommenhet i møte med misjonærer som hadde langt høyere utdanning, de kunne lese, hadde tilgang på kjøretøy, bodde i store, fine hus og ledet prosjekter med store budsjetter. Misjonærene hadde en grunnholdning om at alle mennesker har lik verdi og setter ord på frustrasjon når de opplevde at mennesker ble sett ned på eller dårlig behandlet på grunn av sosial status. Jeg vil likevel tro det må ha vært utfordrende for mange av dem å ikke kjenne på overlegenhet eller superioritet i møte med mennesker som ikke hadde kunnskap om verdensituasjonen, ikke hadde tilgang på maskiner og moderne utstyr, og som hadde en svært primitiv livsstil.

Mange av misjonærene hadde lederposisjoner ovenfor sine nasjonale ansatte. Dette setter dem i et maktforhold som også påvirker hvordan de nasjonale forholder seg, uttrykker sine

egentlige meninger og respekten de viser deg. Hiebert(1985) mener at om misjonærene bruker sin makt feil så kan nye, mindre synlige, former for kolonisering oppstå (Hiebert, 1985, s. 249). I Bolivia er skillet og respekten som vises i relasjonen mellom sjef og arbeider langt større enn i Norge. Selv om nordmennene var klar over dette så prøvde de likevel å være både venn og sjef med de nasjonale, noe som var uvanlig i kulturen. For mange bolivianere må det ha vært en krevende øvelse.

6.2 Det norske fellesskapet – En ressurs eller en ulempe?

Ut over 80-tallet var det etter hvert mange norske enheter som ankom Bolivia for å arbeide for NLM. Alle ankom først til Cochabamba for å lære språk. I denne byen lå misjonens hovedkontor og man hadde etter hvert også norsk skole der, så spesielt i denne byen var det norske miljøet relativt stort. Anne sier; «De hadde skole, administrasjon, de tok imot misjonærene som kom fra landsbygd. De arrangerte konferanse. Det var en god setting». En annen intervjudeltaker sier; «Cochabamba var en ghetto». Med «ghetto» sikter deltakeren til et lukket fellesskap i Bolivia bestående utelukkende av nordmenn.

Det ble ukentlig arrangert kristne møter for nordmenn de fleste steder hvor NLM hadde misjonærer. I tillegg til norske misjonærer hadde også norske og svenske pinsevenner sin base i byen med tilhørende skole. I teorien kunne man få dekket store deler av sitt sosiale behov bare ved å være med mennesker fra Norden.

Jan sier følgende om sin egen språkprogresjon; «Når du bor og bare omgås nasjonale så kommer det seg fort». For misjonærene/utsendingene som var lærere på den norske skolen brukte de spansk mest av alt på fritiden og i helgene. Dette har vært en faktor som gjorde det mere krevende for dem å lære språket raskt. Jan sier følgende om tanken på å skulle blitt boende i Cochabamba; «Jeg var lettet over å slippe ut av Cochabamba der det var 70 andre nordmenn, det var så masse folk». Anne kommenterer det samme; «Når vi kom ut senere perioder så var det så mange norske».

Hilde forteller om en periode hun arbeidet på landsbygden; «En periode var vi tre norske enheter på samme sted. Det var godt å ha som en ventil». Jan forteller hvordan han en gang iblant møtte en kollega fra en annen stasjon(misjonscenter); «Vi spilte kort og vi snakket om hva han var ute på og hva vi holdt på med».

Hilde setter ord på en annen utfordring ved et norsk fellesskap. «Noen var vant med å være mange kristne på samme sted. De hadde gjerne vokst opp i store NLM-miljø. De holdt mye sammen og vi andre, som var fra utkantnorge, var ikke så integrerte». Mange kjente hverandre og var kanskje venner før utreise. De hadde mange felles venner og referanserammer og kom fra det samme kristne miljøet, gjerne på Sør-Vestlandet, av noen kalt «bibelbeltet». For mange kan det ha blitt oppfattet som en egen subkultur. Hilde forteller videre; «En gang ble det et oppgjør i Cochabamba. Det var noen som følte seg veldig utenfor. Det var veldig bra, for i et slikt intimt fellesskap skal det være mulig å komme opp at det er slik. Det er kjempeviktig. Det holdt på å ødelegge en god del fellesskap».

Det norske fellesskapet fikk også funksjon som en erstatning fra biologisk familie. Hilde forteller om hvordan hun fikk gå inn i en tanterolle til barn av sine kollegaer. «Det å få lov til å være tante for barna. At de sier det så tydelig at de synes det er kjekt at vi hadde lyst å være sammen med de små. Det har betydd veldig mye for meg». Kollegaene blir også venner som man drar på turer og utflukter sammen med. Jan forteller om fisketurer og overnatting ute i det fri sammen med kollegaer. Man kunne reise sammen på ferier og benytte seg av byenes restauranter.

Jan sier følgende om en erfaren kollega; «Vi hadde noen vi så opp til som ga mange gode råd. NN var fantastisk. Han sa aldri noe direkte, men jeg spurte om mange ting og fikk gode råd. Han hadde allerede vært i landet i ti år». Jan legger også til at han gjerne skulle sett at erfarne misjonærer fra andre kontinent med fordel burde vært sendt ut sammen med dem. De som reiste ut, hadde liten erfaring og var like nye.

Jan forteller om en kollega som møtte han i det han nylig var kommet til landet. Jan hadde fått mageproblemer og fikk beskjed av sin kollega om at det var én eneste butikk i byen hvor det var trygt å kjøpe kjøtt. Ifølge Jan var kollegaen overdrevet nøye og undervurderte mange lokale slaktere og selgere på markedene. Den samme kollegaen sa også at syltetøy ikke var å oppdrive i landet, noe som fort viste seg å være feil.

Det er en trygghet i å kunne gå gjennom ting sammen. Ektefeller som kom ut, hadde hverandre. Hilde som var enslig ved utreise forteller om hvordan de var tre enslige damer som kom ut samtidig og som bodde sammen mens de gikk på språkskolen. «Jeg var veldig

heldig. Jeg kom ikke alene. Vi var flere nye. Dette var i oppstarten. Tidlig i perioden. Vi var tre stykker som bodde sammen». Hun utdyper videre;

Når vi kom ut var det en politisk urolig tid. Flere streiker og militærkupp. Det var mye streik og restriksjon. Vi gikk i lag ute vi tre damene som bodde sammen. Vi følte oss ikke så trygge alene.

Hilde trekker fram det å bo sammen med to andre, norske kvinner som en viktig ressurs for å håndtere stress den første tiden i landet; «Vi snakket mye sammen, arbeidet sammen og var for så vidt gode venninner. Ikke alltid like gode, men for det meste. Vi hjalp hverandre».

6.2.1 Analyse

Meningene om et stort, norsk fellesskap i Bolivia er delte. Noen av deltakerne trekker fram at det var et godt miljø å komme til, mens andre uttrykker at de er glade for å ha tilbrakt sin tjeneste utenfor dette miljøet. Ifølge Hiebert (1985) er det å lære en ny kultur for noen svært krevende, mens for andre en spennende opplevelse. Mye avhenger av holdningen man går inn i prosessen på. De som er redde for det ukjente ender ofte opp med å forholde seg til en liten gruppe bekjente bestående av kollegaer og noen få nasjonale kristne. Man bygger seg en vestlig øy hvor man kan leve. Dette blir et lite kristent fellesskap, isolert fra omverdenen (Hiebert, 1985, s. 81). I senere tid ser man en tendens til at færre misjonærer bor inne på et stort, inngjerdet område. Det er en positiv og viktig utvikling (Moreau et al., 2004, s. 227). Det pekes på at de som var involvert i støtteapparatet hadde utfordringer med å lære språket og noen hadde utfordringer ved å utvikle nære relasjoner til nasjonale.

Det å ha en relasjon til nordmenn som jobbet for samme organisasjon hadde ifølge deltakerne mange positive sider. Det ga trygghet når man skulle komme seg rundt i et land preget av større kriminalitet og politisk uro. Man kunne få gode råd av hverandre, og samtalene kunne være en arena der man fikk satt ord på utfordringer og ble forstått. Steffen og Douglas (2008) sier at det å få råd fra personer med samme kulturelle bakgrunn som har lengre og mere erfaring i det interkulturelle arbeidet kan være verdifullt. Råd fra erfarne misjonærkollegaer er en viktig kunnskapskilde (Steffen & Douglas, 2008, s. 217). En annen positiv side var redusert følelse av ensomhet og at sosiale behov ble møtt. Noen opplevde mening med, og gleden av, å kunne få bety noe for andres barn i fravær av egen familie i nærheten.

Det kommer også fram at samspillet internt mellom nordmenn også kan være utfordrende. En deltaker løfter fram utfordringen ved at man også kunne gi hverandre feilaktige råd eller informasjon.

6.2.2 Drøfting

Det er berettiget å stille spørsmålet om det norske fellesskapet var en viktig ressurs for at misjonærene ble innlemmet blant det bolivianske folket. At det for mange, kanskje spesielt nye misjonærer, var en stor ressurs å bli tatt imot på en base fremfor å måtte finne ut av alle praktiske ting på egenhånd er det liten tvil om. Det er også god grunn til å tro at mange som kom ut for å jobbe som lærere eller med administrasjon på misjonens base var innforstått med at deres hovedoppgave var å betjene nordmenn som arbeidet tettere på folket og kulturen. Jeg vil også tro at den norske basen og fellesskapet har bidratt til å skape trivsel og trygghet for misjonærene og på den måten har vært en faktor som bidro til at mange ble i landet over lang tid.

Det er grunn til å anta at det har blitt dannet grupperinger i misjonærgruppen ikke bare basert på subkultur, men også basert på interesser, personlig kjemi og familiesituasjon (f.eks. barn i samme alder eller enslige). For misjonærer som er i en ny kultur og som kanskje allerede kjempet med ensomhet må det ha vært ekstra belastende å kjenne på at man ikke var fullstendig medregnet eller hadde funnet den plassen man ønsket i fellesskapet av «sine egne».

Det er ikke vanskelig å forstå at gode samtaler, møtepunkt og råd fra kollegaer har vært kjærkomne. Man kunne gjøre hverandre oppmerksomme på kulturelle særtrekk som er lette å overse eller i fellesskap gjøre analyser og drøfter strategi. Det er likevel viktig å være bevisst på at man også kan veilede på en uheldig måte. Man kan få hverandre til å se begrensinger eller gjøre hverandre oppmerksomme på utfordringer den andre ikke har tenkt over.

Barna til misjonærene har ikke stått i fokus i oppgaven, men jeg vil kort reflektere litt rundt betydningen av å gå på en norsk skole fremfor å gå på internasjonal skole eller en boliviansk skole. For misjonærene som arbeidet i byene kunne man valgt private skoler, enten med spansk eller engelsk som undervisningsspråk i stedet for å ha sin egen norske skole. Det ville gitt barna et større sosialt nettverk, spesielt blant overklassebarn, men ville muligens vært

en tøff overgang i starten. Nasjonale skoler kan gi barna dyp kjennskap til kultur og språk og nære, fortrolige vennskap kan dannes (Steffen & Douglas, 2008, s. 283). Skolesystemet er ikke som i Norge. Pugging fremfor analytisk tilnærming står ofte i fokus. Dagene er lengre, det gis mere lekser og det er et stort faglig fokus fra tidlig alder. Overgangen kan for barna være ekstremt tøff hvis de skal starte uten språk- og kulturkjennskap (Steffen & Douglas, 2008, s. 283). På grunn av modellen NLM valgte har enkelte av barna som bodde i Bolivia gått glipp av muligheten til å lære seg språket godt og noen har heller ikke fått trenge dypt inn i kulturen. Det at barn har blitt fremmedgjort for kulturen i landet de bor i er ikke et ukjent fenomen i norsk misjonssammenheng (Solheim et al., 1992, s. 142).

Enkelte misjonærer blandet seg i liten grad med andre mennesker, men kan likevel ikke betegnes som segregering. Ifølge Dahl (2013) er et sentralt trekk ved segregering at medlemmene av en gruppe ikke vil blande seg med mennesker fra kulturen de bor i og viser heller ikke vilje til å gi slipp på sin egen bakgrunn (Dahl et al., 2013). I funnene har jeg ikke funnet denne type holdninger, selv om prioriteringer og handling også underbygger et ståsted. Jeg hevder at tendenser til segregering ikke nødvendigvis oppstår kun som et resultat av negative holdninger i møte med en ny kultur, men også kan skyldes at man velger det er lettest, mest komfortabelt, og det som i spesifikke situasjoner påfører deg minst stress og ubehag.

6.3 Livsstil – I hvor stor grad må den tilpasses for å lykkes med integrering?

Denne delen handler om livsstil; blant annet måten misjonærene valgte å kle seg, hvordan de bodde, maten de spiste og transportmidlene de brukte.

En viktig faktor Anne trekker fram for sin egen integrering var det å delta de ulike settingene slik de var; «Jeg måtte sikkert svelge noen kameler hos de som levde veldig enkelt hvis du tenker mat og hygiene og alt slik». «Vi spiste og drakk den maten vi fikk. Spesielt i begynnelsen var det krevende å forholde seg til enkle kår». «Vi kom inn til en bror med skitne fingre. Det var ikke bare, bare. Vi ble syke også. Vi fikk hepatitt og tyfoidfieber. Vi hadde mye mere slike ting i begynnelsen».

Hilde forteller om en gang hun hadde med seg praksisstudenter ut i felt som ikke spiste kjøttbiten i suppa de fikk servert. For henne var dette vanskelig å håndtere. Hun var selv klar

over at kjøttet var den kostbare ingrediensen i retten og hun så hvordan den nasjonale legen som var sammen med dem gikk langt av gårde for å skaffe mat som de besøkende kunne spise(egg). Hilde forteller videre om hvordan hun har lært at å spise maten du får servert er; «En måte å vise at du setter pris på folk». «Folk kan bli triste hvis du ikke spiser det du får servert». Når vi snakker om mat som en viktig vei inn i relasjon til bolivianere legger hun til slutt formanende til; «Når du skal være i en ny kultur er det en fordel om du er nysgjerrig og prøver å smake på maten. Du får kjenne mange gode smaker, det vil jeg jo si». På spørsmål om hva Anne verdsetter med den bolivianske kulturen trekker hun frem maten og selskapene og i tillegg det å kunne besøke hjemmene. Hun har gode minner fra samtalen rundt bordene og musikken i bakgrunnen.

Det å skulle leve og jobbe tett på et folk som hadde en annen hygiene og standard kan også være utfordrende. Jan setter sier at flere av de han ble kjent med var lite renslige. Han forteller om en fisketur i fjellet der han skulle sove i bilen sammen med nasjonale – når de tok av seg skoene var det ikke værende i bilen. Samme problematikk oppsto når man hadde besøk i hjemmene. Bolivianere pleier å gå med sko også inne, men respekterte nordmennesenes praksis om å ta av seg sko. Lukten var sterk. Jan mener at de selv muligens ikke tenkte på det.

Erfaringer med overklassen som levde privilegerte liv ble også en del av tjenesten til Anne. De hadde gjerne hushjelper som de ifølge Anne utnyttet med tanke på arbeidstid og deres krefter, og mange så ned på mennesker fra enklere bakgrunn enn dem selv. «Det var vondt å se». Hun forteller følgende; «En stund hadde jeg overklassen nesten oppi halsen. Jeg syntes de var så teite. Hvordan de behandlet mennesker. Det var et kjempeproblem for meg. Jeg sleit litt med å ha kontakt». Hun måtte finne en vei der hun kunne tilpasse seg deres liv, men samtidig være seg selv. Anne forteller videre om en episode der hun prøvde å forklare en norsk student om forholdet mellom hushjelper og deres arbeidsgivere. Studenten var rystet over hvordan hushjelpene ble behandlet, og hadde fått beskjed om at hun ikke kunne etablere et vennskap med disse. «Hun måtte få det forklart at slik er det her i samfunnet, vi må akseptere det, men vi kan ikke godta det heller. Men vi kan ikke forandre alt».

Bjørn peker på at den enkeltes holdninger er avgjørende for integrering i tillegg til språket. Han forteller om hvordan han og familien kastet seg over utfordringene de fikk tildelt. De skulle arbeide på landsbygda og måtte bo i jordhus og gå på utedo. «Her skal vi grave oss

ned». Vi var med folket. Han tilføyer at hvis man skal arbeide med overklassen vil det være snakk om en annen type tilpasning, at det vil være andre typer perspektiver, men at det også der vil være mange utfordringer.

Bjørn forteller om en episode der han møtte bygdas ordfører flere år etter at de sosiale prosjektene var avsluttet; «Du har gitt oss et eksempel. Når vi andre bar bygningsmateriale, så bar du som utlending det dobbelte. Du sto ikke å så på slik som var vanlig at ledere gjorde». Bjørn forklarer at dette gjorde et sterkt inntrykk på folk. Det at man bryr seg og gidder være med på ting, også det som krever tøffe tak. «Jeg spiste det de spiste, og gikk til fots der de gikk til fots. Skulle jeg gjøre noe som for meg var uvant prøvde jeg å ikke gjøre noe nummer ut av det, det var bare kjekt!». I en bisetning legger han til at det å være vokst opp som bondegutt i Norge på 60-tallet ga han en «flying start». Hardt og tidkrevende arbeid var ikke uvant.

Per er den som tydeligst stiller spørsmål med om integreringen til misjonærene var god nok. Likevel løfter han fram hvordan han og hans kone etablerte menigheter sammen med nasjonale, at dette ikke var en jobb med normert arbeidstid, men en integrert del av livet; «De vi bygde menighet sammen med ble våre venner, vi var avhengige av fellesskapet». Han forteller også om hvordan han etter tre måneder i landet hadde en følelse av å «kunne Bolivia». Nå, 40 år senere der nesten halvparten av disse er tilbrakt i Sør-Amerika må han erkjenne; «Jeg merker stadig at det er ting jeg ikke har skjønt».

Når jeg spør Jan om hvordan han måtte tilpasse seg, avlære og erverve atferd svarer han; «Jeg var mye den samme. Jeg har alltid hatt tro på vi først og fremst er tjenere i Guds rike. Jeg tror ikke det var ting jeg tenkte at må jeg avlære meg».

I Bolivia som i mange andre land er alkoholinntak en selvsagt del av fester og sosiale sammenkomster. De fleste norske misjonærene som jobbet for NLM var avholdsfolk. Anne svarer følgende på spørsmål om dette bød på problemer.

Nei. For vi var alltid tidlig ute og sa det. Det var heller omvendt. Når vi kom ned på tilstelning på skolen så fant de fram Cola med en gang. Når du introduserte det tidlig, var ikke det noe problem. De svalg vel litt kameler for å ha kontakt med oss.

Når det gjelder livsstil og økonomi så beskriver Per en episode der hans datter skulle på ungdomsklubb i kirken. Han spør datteren om hun ville ha med litt penger noe hun takker nei til; «Det har ingen andre – det er bedre at vi har det likt og kan gjøre det samme», svarte hun klokt.

Per adresserer U-landsproblematikken og understreker at Bolivia var adskillig fattigere på 80-tallet enn hva det er i dag. Hilde beskriver det med penger som «kjempevanskelig» når hun kom til Bolivia. Når du kom som hvit antok folk at man hadde mye penger. Det var i tillegg en tid med stor inflasjon, noe som gjorde at mange nasjonale opplevde at pengene deres på kort tid kunne bli nærmest verdiløse, mens nordmenn som hadde tilgang på utenlandsk valuta ikke ble rammet på samme vis. Hun forteller også om mange tiggere som satt på gatene og at man måtte passe seg for enkelte situasjoner.

Bjørn forteller om en situasjon der et barn kommer til klinikken misjonen drev og er alvorlig syk. Helsepersonellet mener barnet må inn til byen og at man der kan redde dets liv. Foreldrene mener de ikke har råd. Da måtte de ha slaktet en av sine kyr. De sendte ikke barnet av gårde, men tok det med seg hjem. En problemstilling som for de norske misjonærene var helt absurd og uforståelig. Det er likevel et uttrykk for hva dyp fattigdom er, og hvor ulike perspektiver man har.

Bjørn beskriver forteller om hvordan han og konen fikk leie seg et enkelt rom den første tiden de arbeidet på landsbygda. Huset var laget av jordblokker, hadde bambustak og skulle være både soverom, kjøkken og stue for ekteparet. De måtte bruke tette aluminiumsbokser til oppbevaring av tørrmelk, sukker og mel. En dag får konen hans besøk av ei dame fra kvinnegruppen i kirken. Hun setter seg ned og ser beundrende rundt; «Du søster har virkelig alle ting» - sier kvinnen etter en stund.

Per gjør seg en interessant betraktning; «Jeg husker hvordan det var før ting ble veldig moderne. Kanskje det var grunnen til at vi klarte bo som vi gjorde. Vi husker Norge uten telefon og med utedo».

Tilgang på bil og kjøretøy var også et spørsmål om økonomi. Per forteller om hvordan han hadde nasjonalisering i baktanken når han brukte bil for å utføre sitt arbeid;

Nasjonale har etterpå sagt; «Hvordan kan dere vente at vi skal gjøre ting som dere gjorde med bil?». Det var litt av grunnen til at jeg valgte å gå en god del, valgte å ikke

kjøre hjem om kveldene. Hvis vi brukte bil, gjorde vi det sammen og vi var der. Jeg gjorde bevegelser som skulle være mulige for de nasjonale etter at vi sluttet. At det ikke måtte komme bil utenfra for å gjøre.

Bjørn setter også ord på hvordan mennesker som knapt hadde vært utenfor sin egen bygd kunne være vanskelige å overtale hvis han ville ta dem med i bilen sin for å oppsøke lege. De forsto ikke hvor stor avstand det ville innebære å tilbakelegge til fots. Frykt for at ektemannen ville være utro dersom hun ble borte noen uker, eller hvem skulle lage mat til familien var også bekymringer som kunne hindre dem fra å ville reise.

«En krevende ubalanse», er ord Per bruker når han beskriver hans økonomi sammenlignet med mange av sine nasjonale medmennesker – «Vi hadde ikke kjøpekraft til å leve i overflod, men vi hadde en økonomisk sikkerhet».

Stjeling eller unndragelse var også noe man måtte være obs på. Bjørn forteller om spader som kunne forsvinne hvis man hadde en liten pause med veien, eller sementsekker som kunne bli båret bort på nattestid. «Noen tenker at hvis ingen ser det så er det egentlig ikke stjeling. Ikke så farlig da».

6.3.1 Analyse

Hiebert (1985) skriver følgende om det han hevder er en sunn måte å tilpasse seg en ny kultur; man streber etter å være mest mulig lik folket, å forstå og kommunisere effektivt med dem, uten at det innebærer å skulle undertrykke eller forakte sin bakgrunn og personlige identitet. Intervjuene viser at deltakerne delte de samme holdningene og idealene som her uttrykkes.

Misjonærene viste stor villighet til å spise maten de fikk servert, de gikk inn i hjemmene og de var tett på mennesker på tross av sjenerende lukt og ulik hygienisk standard. Dette hadde sin pris, og enkelte av misjonærene opplevde å bli syke over lengre tid. Hiebert(1985) mener at ekte uttrykk for interesse reflekteres blant annet i misjonærens vilje til å besøke hjem og prøve deres mat (Hiebert, 1985, s. 83).

Misjonærene gir uttrykk for at de har blitt glad i, og knyttet til, både musikk og mat. Dette skjer ofte etter en stund i landet, misjonæren kan gå fra å akseptere annen mat og lokale kulturuttrykk til at man faktisk har blitt glad i dem og nyter det(Hiebert, 1985, s. 76).

Det var krevende også å tilpasse seg overklassen. I intervjuet kommer det fram at det var

stor diskrepans i synet på hvordan man kunne behandle og nærmest utnytte egne ansatte. Misjonærene ser ifølge intervjuene til å ha inntatt en holdning der de forholdt seg til disse realitetene uten å konfrontere sine venner fra overklassene og ved heller ikke å ta opp kampen for de undertrykte.

I intervjuene kommer det fram at misjonærene gikk til fots sammen med nasjonale. Man var også villige til hardt, fysisk arbeid dersom det sto på programmet. Dette sto i kontrast til hvordan bolivianere hadde opplevd andre mennesker fra vesten. En av deltakerne løfter fram hvordan han selv i ungdommen var vant med enkle forhold og hard jobbing og hvordan dette gjorde overgangen til bolivia mindre krevende.

Et eksempel på at bolivianere tilpasset seg nordmennenes levemåte er at de tok av seg sko inne i hjemmene. De har også måttet tilpasse seg ved å spise ny type mat og ved å måtte forholde seg til forventning om tid på en annen måte. De opplevde også hvordan de sosiale hierarkiene de var vant med fra sin egen kultur ble modellert på en ny og annerledes måte. Det at nordmennene ikke ville drikke alkohol er et annet eksempel på tilpasning som ble gjort og akseptert på den nye sosiale arenaen. For at reell integrering skal være mulig vil en gjensidig tilpasning være en forutsetning (Fandrem, 2011, s. 73).

En av deltakerne sier at han la vinn på å være den samme både i møte med nordmenn og bolivianere. Noe av det samme kommer fram også i de andre intervjuene. Deltakerne gjorde ikke radikalt om på væremåte, klesstil eller levevilkår selv om de nå var i en ny kultur på et nytt kontinent.

Selv om ikke nordmennene hadde høye lønninger sammenlignet med hva de kunne tjent i Norge, så hadde de en helt annen økonomi enn mange av menneskene de jobbet blant. De hadde tilgang på utenlands valuta som ikke var sårbar i møte med inflasjon og de hadde en økonomisk sikkerhet dersom sykdom eller andre prekære situasjoner skulle oppstå. Selv om Bolivia i dag også regnes som et utviklingsland så var forskjellene for over førti år siden enda større.

Å være økonomisk privilegert medfører også noen utfordringer. Deltakerne setter ord på hvordan de måtte være forsiktige for å unngå ran eller andre farlige situasjoner. De opplevde også en forventning om å ha tilgang på økonomiske ressurser bare ved å være fra Norge. Noen av utviklingsprosjektene hadde store budsjetter, kontrollmekanismer var viktig for å unngå korrupsjon og stjeling.

Det kommer fram at enkelte bolivianere kunne tenke at nordmennene hadde alt man kunne drømme om, når de selv i realiteten kunne kjenne på at de ofret mye komfort og hadde et minimum av det de var vant med. Moreau et al. (2004) skriver at enkelte mennesker opplever å fungere dårlig når man må legge bort sine rekvisitter og komfortable liv (Moreau et al., 2004, s. 226). Deltakerne i intervjuene adresserer ikke dette, men det kommer samtidig fram at organisasjonen la til rette for komfortabel og trygg bosituasjon. Det sies også at flere hadde opplevd primitive levevilkår i Norge, noe som også dempet kravet til forventninger.

Der nordmenn ville tenkt det var en selvfølge å bruke penger på helsetjenester opplevde de at bolivianere kunne prioritere annerledes. Forståelse av geografiske avstander og bruken av transportmiddel var for noen helt ukjent. Bolivianerne kunne ha andre perspektiver på hva en livsviktig reise kunne medføre av konsekvenser på andre arena i livet, og derfor kanskje velge den bort.

Det ser ut til at misjonærene i liten grad levde primitivt eller med et minimalt økonomisk forbrukt. Et av de større grepene var at de gikk i stedet for å kjøre bil til enkelte steder for å modellere en måte å gjøre ting på som de nasjonale i senere tid kunne utføre på egenhånd uten tilgang på kjøretøy.

6.3.2 Drøfting

Det å møte mennesker der de er, å spise maten de spiser, og delta i deres fellesskap uten restriksjoner er muligens en betingelse for å bli kjent med mennesker i nye kulturer, lære av dem, og for å kunne påvirke deres liv og tro slik som misjonærene ønsket. Det å være åpen for, og nysgjerrig på mat var både en måte å anerkjenne kulturen og menneskene på, og det ga en arena for gode samtaler. Det kan til tider ha en høy pris når det kommer til komfort og helse, men man har trolig ikke et alternativ. I ettertid kunne kanskje misjonærene som fikk tyfoidfieber spurt seg om det virkelig ville vært problematisk om de hadde med seg egen

drikke i stedet for å drikke det de fikk servert. I noen kulturer tror jeg det vil være rom for å ta denne type grep, men for å ta dette type valg ville det vært klokt å drøfte temaet med nasjonale rådgivere som var i stand til å se både misjonærens og de nasjonales perspektiv.

Gjensidig tilpasning for å skape en arena der alle kan være tilfredse og trygge ser vi at er viktig. Det er viktig å reflektere rundt hvordan bolivianerne opplevde det å bli bedt om å ta av seg sko, eller at vinflaskene ble flyttet fra bordet til misjonærene ved arrangement. Selv om de gjorde det, kan det fortsatt ha vært sårende og provoserende. Kanskje har misjonærene også blitt sett på som moraliserende eller arrogante. Noen verdier hos et menneske er totalt ukrenkelige, mens andre kan man være ettergivende med hvis det tjener en god hensikt.

Når økonomisk privilegerte mennesker som vanligvis kjører biler eller bruker maskiner også viser villighet til hardt fysisk arbeid og til å gå lange strekninger til fots der det ikke er mulig å komme fram med bil er det all grunn til å tro at det gjorde inntrykk. Det tror jeg har gitt misjonærene en unik mulighet til å vise en ydmyk holdning ovenfor de nasjonale på en praktisk måte. De gjorde noe annet enn det som var forventet. En av deltakerne forteller om at han lot være å bruke bilen enkelte ganger og heller gikk til fots sammen med nasjonale, selv om man kunne ha kjørt det samme strekket. Jeg er usikker på om denne type modellering faktisk ble oppfattet troverdig, eller om det ble oppfattet som unaturlig og rart.

Når man drøfter temaet økonomi er det naturlig å spørre seg om hvilken rolle mulig økonomisk støtte spilte for velviljen man ble møtt med når man prøvde å etablere et arbeid, og også når man etablerte vennskap. Intensjonen var at evangelisk virksomhet og bistandsarbeid skulle etableres parallelt. Jeg mener det er grunn til å hevde at noen kan ha vist sympati med evangelisk kristendom for å få installert drikkevann i sin landsbygd, eller for å motta helsetjenester selv om misjonærene ikke praktiserte favorisering av evangelisk kristne.

Misjonærene hadde økonomisk mulighet til å hjelpe enkelte personer med å dekke livsnødvendige utgifter enten det var til mat, medisiner eller behandling. Flere nasjonale hadde satt seg i vanskelige situasjoner og sleit med å betale gjeld. Et dilemma deltakerne likevel måtte forholde seg til var forskjellsbehandling og hvordan økonomiske bindinger kunne skape usunne eller falske relasjoner.

Nordmennene fikk erfare at det ble tatt valg som for dem var uforståelige. Jeg tenker spesielt på valg om å ikke oppsøke lege eller medisinsk behandling ved akutt og alvorlig sykdom. Jeg tror de handlet klokt når de prøvde forklare og hjelpe, men samtidig respekterte valg som kunne virke absurde.

Det er mange trekk i funnene som peker mot integrering. Dahl (2013) bruker begrepet «å samordne til ny enhet» når han beskriver integrering (Dahl et al., 2013, s. 224). Språklæring og tid sammen med mennesker i det nye landet er viktige forutsetninger for integrering, dette var mange av misjonærene gode på. Ingen av misjonærene sluttet å snakke morsmålet sitt, og ved å være en stor gruppe nordmenn i landet fikk de impulser både om det aktuelle nyhetsbildet i Norge, samt hjelp til å opprettholde tradisjoner. Det kommer ikke tydelig fram hva som kjennetegner den nye «enheten» som ble skapt i samspillet mellom nordmenn og bolivianere. Etter å ha jobbet grundig med intervjuene sitter jeg igjen med et inntrykk av at det ble skapt et fellesskap der klasseskillet ble nedtonet, et miljø hvor det ble vist stor tillit, hvor punktlighet og redelighet ble høyt verdsatt. Fellesskapet og samhandlingen var også preget av det typisk bolivianske både når det kom til mat, språk, musikkstil og måten man gjennomførte samlinger.

6.4 Å bli som de nasjonale – «Go native»

Jan forteller om hvordan han på misjonsskolen ble innført i problemstillingen om at de norske misjonærene skulle kunne bli mest mulig som menneskene de arbeidet blant;

Det vil alltid være en forskjell. Det er noe av det jeg husker fra Fjellhaug. Med Lindtjørn. Han fortalte at noen kom til Afrika og skulle bli som dem. Bo i stråhytter. Da ble de ledd av. Det passet ikke. Passet ikke inn i deres verdensbilde heller. At vi trodde vi kunne bli som dem. Men jeg har tro på at det har med hvordan jeg oppfører meg ovenfor bolivianere som er det viktigste. At du viser vennskap, du viser at du har tid til dem. Det gjelder alle relasjoner. At du bryr deg og har tid. Det er det som skaper gode relasjoner og vennskap.

Han legger videre til at han aldri opplevde eller hadde en personlig intensjon om å bli som en av de nasjonale. Når vi snakket om emnet levevilkår forteller han at bolivianerne trolig forventet at han som utlending skulle bo i et godt hus, noe som ikke medførte problemer

eller sjalusi. Jeg spør om han husker samtalen i misjonærflokken om å ikke skulle ha egne kjøretøy; «Det kom kun fra enkeltpersoner, og var aldri en seriøs problemstilling man drøftet».

Det å skulle kle seg som damene fra landsbygda i Bolivia med foldeskjørt og hatter var aldri en problemstilling for Hilde; «Ingen av de nasjonale forventet at vi skulle kle oss som dem, det tror jeg ville blitt litt show». Per har en lignende tilnærming til problematikken. Han sier at han ikke ønsket å bli som de nasjonale; «Jeg tror ikke vi kan bli det». Han har gjennom samtaler med nasjonale fått inntrykk av at nordmenn som prøver for hardt å skulle leve som de nasjonale kan bli oppfattet som grådige; «Alle vet jo at de har et annet økonomisk utgangspunkt. Ting man gjør kan fort bli oppfattet som et spill».

Per oppsummerer samtalen om emnet på følgende måte;

Vi skal ta kultur på alvor, men ikke leke noe vi ikke er. Vi skal prøve å komme så nær som mulig. Jeg bør lære meg quechua, deres måte å forstå på, men ikke være quechua. Det blir jeg ikke selv om jeg bytter sekken med bæresjal (kepi). Det kan hende jeg skal bruke det for å vise at det går an å bruke det, men alle vet at vi har råd til å bruke ryggsekk hvis vi ønsker det.

Et annet viktig element med tanken på å skulle bli som de nasjonale er at man gjerne ser for seg å bo blant og jobbe sammen med dem på livstid. Hilde svarer at hun aldri hadde intensjonen om å være i Bolivia for alltid, hennes familiesituasjon var en av grunnene til det. Hun forteller at mange skandinaviske pinsevenner som arbeidet i Bolivia samtidig med henne så for seg å bli i landet på livstid. Nå, førti år etterpå, er nesten ingen av dem igjen på kontinentet.

Anne sier følgende; «Vi hadde lyst å være sammen med dem. Vi hadde lyst å bli kjent med dem. Da måtte vi tilpasse oss deres liv, men samtidig være oss selv». Hun legger også til at misjonærene var bevisste på at de var i landet på grunn av deres kall og for en spesifikk hensikt. De var klar over at de måtte komme nært folk for å kunne utføre sitt oppdrag. Det å skulle kutte bånd til fedrelandet eller leve under samme betingelser som bolivianerne sier hun at ikke ble sett på som hensiktsmessig eller nødvendig for kunne utføre oppdraget.

Et annet viktig dilemma dersom man ønsker å leve enkelt er konsekvensene det får for ens barn og familie. Bjørn, som med norske øyne bodde svært enkelt deler av tiden på

landsbygda sier; «Vi måtte ha litt, heldigvis hadde vi den norske sykepleieren. Det var norsk sykepleier vertfall hvis barna ble syke. Vi tenkte mest på dem».

6.4.1 Analyse

Ingen av deltakerne hadde ifølge intervjuene et ønske, eller intensjon, om å bli som de nasjonale. De hadde lært at det å bli som menneskene de arbeidet blant ville oppfattes som hykleri og skuespill. Nasjonale forventet og visste at misjonærene hadde god råd, og de kunne fremstått som gjerrige hvis de prøvde å vise noe annet. De gir ikke uttrykk for å endre disse holdningene gjennom sin misjonærperiode. Temaet ble lite debattert i misjonærflokken. Hensynet til barn og familie brukes for å rettferdiggjøre en god livsstil. Hiebert (1985) hevder at å ville bli som en innfødt i en ny kultur lar seg ikke gjøre for et voksent menneske. Uansett om man når et høyt nivå både av språk og kulturforståelse, vil de nasjonale du bor og jobber med alltid være bevisst din opprinnelige kulturidentitet. (Hiebert, 1985, s. 105).

De norske misjonærene hadde i motsetning til misjonærer fra andre land og kirker ikke en intensjon om å bli i landet på livstid. De var i landet for fire år av gangen.

6.4.2 Drøfting

Er det virkelig slik at det å bo enklere, ikke ha egne kjøretøy, eller det å ha en virkelig enkel livsstil ville blitt oppfattet som gjerrighet og skuespill? Kan misjonærenes holdning skyldes mangel på vilje til å ta konsekvensene av en annen konklusjon? Jeg tror at det å avstå fra enkelte privilegium også kunne vært en måte å uttrykke sympati og for å oppnå anerkjennelse fra nasjonale. Det kunne medført at barriere for å komme på besøk var lavere, og det kunne vært en anerkjennelse av at en enkel livsstil også er et verdig liv. I intervjuene kommer det fram at det var utfordrende for nasjonale å skulle overta oppgaver som misjonærene hadde gjennomført effektivt på grunn av tilgang til kjøretøy.

Steffen & Douglas (2008) bruker begrepet «bikulturell identitet» når de skriver om misjonærer som ikke blir som de nasjonale, men som likevel får solid innpass; De er komfortable i den nye kulturen, men bevisst på og anerkjenner sin opprinnelige kultur. Man har dype vennskap og tilfredsstillende tjenester i begge kulturer. Begge kulturer oppleves komfortable og tilfredsstillende (Steffen & Douglas, 2008, s. 222). Jeg mener denne beskrivelsen passer godt på deltakerne i intervjuene. På tross av ulikhet ble kom de tett på mennesker, ble glad i dem og fikk betydning på mange områder av menneskenes liv.

Det at misjonærene reiste til Bolivia med intensjon om å jobbe mange år i landet, men likevel bevisste på at de ikke skulle bo der på livstid tror jeg kan ha hatt en negativ effekt på den enkeltes evne til å slå seg til ro og virkelig gjøre investeringer og valg for å oppnå sterk følelse av tilhørighet. I underbevisstheten vil det fort ligge en tanke om at man snart skal videre, avskjeder og salg av eiendeler. Dette kan igjen føre til at man slurver med språkperfeksjon og ikke går fullstendig inn for å slå dypest mulig røtter. På den andre side kan man si at det å redusere kontakt med og besøk i Norge vil være en beslutning som får omfattende konsekvenser også for barnas del, man kan miste kontakt med mennesker som er med å finansiere arbeidet man står i. Uten økonomisk støtte fra Norge måtte mange av misjonærene arbeidet som nasjonale. Da ville mye tid gått med til dette på bekostning av arbeid i kirke og bistand.

6.5 Ulik oppfatning av tid og avtaler

Et tema som dukket opp mange ganger i intervjuene var forhold til tid og avtaler. Jan beskriver det på følgende måte;

De kom alltid for seint. «Hora boliviana» (den bolivianske tid) og «mañana» (i morgen). Det var frustrerende de første årene. De skulle komme og de kom aldri. Man kan irritere seg og det gjorde vi mange ganger. Etter hvert ble det en vane. Møtet på søndag skulle begynne 10, men vi begynte egentlig ikke før 11. Når hushjelpen kommer inn midt i talen kommer hun helt fram og tar meg i hånden og hilser før hun setter seg. Det måtte man venne seg til.

Hilde er også tydelig når hun svarer på spørsmål på avtaler; «Vi måtte innstille oss på at en avtale ikke er en avtale. At man ikke går så veldig etter klokka. Vi har ventet mye den tiden vi har vært i jobb». I et av prosjektene hun arbeidet jobbet hun tett sammen med en lege som hadde et svært avslappet forhold til tid; «Jeg sa følgende til en doktor, Sjefen vår i helsearbeidet: nå har jeg jobbet med deg i tre år, ett av disse har jeg brukt på å vente».

Hun forteller at noen ganger dukket ikke folk opp til avtaler, andre ganger kunne de komme en time eller to for sent; «det er så inngrodd i kulturen deres». «Når du har ordnet i stand og forberedt seg på besøk som ikke kommer. Da blir det antiklimaks». Hun setter ord på at det også var en utfordring hvis man skulle reise sammen med nasjonale; «Når vi skulle reise

sammen og ta buss. Å og vente på folk som aldri dukket opp og aldri kom. Det var en prøvelse». Hun forteller videre at hun fikk utfordringer med blodtrykk løpet av tiden i Bolivia og ser en mulig sammenheng mellom dette og stresset og frustrasjonen hun kjente på i forbindelse med uforutsigbarhet, skuffelser og irritasjon. Hun legger likevel til at etter en stund lærte hun seg å leve med det.

Bjørn forteller om hvordan han begynte å ta med seg Bibel og notatbok til kirken slik at han kunne lese og skrive når folk ikke kom til oppsatt tid. Han forteller også om hvordan han måtte omstille seg og kunne bruke tiden på å småsnakke med mennesker som ankom i påvente av at samlingen skulle begynne. I møtesammenheng var det ikke uvanlig at oppstart skjedde en halvtime etter oppsatt tid forteller han.

Bjørn kommer med en forklaring på hvorfor mange bolivianere ikke forholder seg til tid og avtaler på samme måten som flertallet av nordmenn. Han begynner med å fortelle om erfaringer der de inviterte ukjente til samlinger i kirkens regi. Hvis folk var kjappe med å takke ja, eller hvis de takket veldig høflig, betydde det ofte at de ikke ville komme. Dersom de dro på det, og svarte kanskje, så kunne det ofte være en mulighet å få se dem igjen. Han utdyper; «Du må alltid være høflig og du må si det som er best for den som spør. Man prøver si det som er best for vedkommende. Det er en veldig typisk sak».

Han forklarer videre at grunnen til at avtaler ikke overholdes kan skyldes noe annet, uforutsett som dukker opp og som overskygger en opprinnelig avtale. Det overskygger da det man har lovet og får prioritet dersom det er viktigere. Det kan for eksempel være besøk av en slektning du ikke har sett på lenge. Da tenker mange; «Det er ikke noe å gjøre med det».

6.5.1 Analyse

Mange bolivianere hadde et helt annet forhold til tid og avtaler enn nordmennene, mange møtte ikke opp til avtalt tid og noen ganger kom de ikke i det hele tatt. Noen av gangene hadde nordmennene misforstått, på en ikke-verbal måte hadde bolivianerne antydning at de ikke ville komme, selv om de bekreftet det med sine ord. Det er ingen tvil om at det har skapt frustrasjon og stress hos nordmennene at de ikke tenkte likt om tid og avtaler.

Litteraturen er tydelig på at forholdet til tid er svært ulikt fra kultur til kultur. I noen kulturer vil det å komme seint til en avtale signalisere et tett vennskap, mens i andre kulturer er det

mangel på respekt og fornærmende (Moreau et al., 2004, s. 257). Noen kulturer (spesielt vestlige) ser på tid som en håndgripelig vare som er tilgjengelig i begrenset antall. Tid må brukes forsvarlig og effektivt. I enkelte kulturer blir ikke stramt forhold til tid verdsatt, men bevisst unngått (Moreau et al., 2004, s. 258). Søkelys på punktlighet oppfattes i noen kulturer som offisiell, formell virksomhet og ikke nærhet (Steffen & Douglas, 2008, s. 96).

Deltakerne gir uttrykk for at de etter hvert ble vant med å forholde seg til en annen tidsforståelse. De fant strategier for å fylle ventetiden med noe meningsfylt og lot seg stresse og irritere i mindre grad. I intervjuene kommer det ikke fram at det ble tatt grep for å lede bolivianerne inn i en norsk tidsforståelse.

Noen bolivianere kunne unngå å møte opp til avtale dersom en annen, viktig begivenhet dukket opp. Dette stemmer godt med det Steffen & Douglas skriver (2008) om begivenhetsorienterte kulturer; mennesker nyter den aktuelle begivenheten uten å ta hensyn til tiden (Steffen & Douglas, 2008, s. 96). Begrepet polykron tidsoppfatning brukes om et forhold til tid der menneskelige relasjoner har høyere prioritet enn å utføre en bestemt oppgave (Dypedahl et al., 2017, s. 100).

6.5.2 Drøfting

Det er ikke vanskelig å forstå at synet på tid blant mange bolivianere har vært krevende for mange nordmenn både å forstå og å forholde seg til. De er fra et samfunn hvor det å ikke overholde avtaler og tidspunkt er et uttrykk for mangel på respekt, å ta seg til rette av tiden til et annet menneske. Et annet faktum var at bolivianere kom presis til blant annet skole og jobb, i disse situasjonene var det innført sanksjonsmekanismer som var effektive nok til at menneskene kunne forholde seg til tid dersom de virkelig måtte. Hvorfor var det da mulig på noen arenaer, mens på andre ikke?

Det er grunn til å anta at mange nordmenn har hatt et ønske om å iverksette et regime der man startet møter og samlinger til oppsatt tid. Sanksjonsmuligheter var ikke et middel man kunne ta i bruk, og dilemmaet mellom å la bolivianere gjøre dette på sin måte, kontra manges syn på ha saken må ha vært et dilemma mange har måttet forholde seg til.

Kollektivistiske kulturer er ofte mere begivenhetsorienterte, de nyter og deltar fullt ut i den aktuelle begivenheten uten å bekymre seg for kommende avtaler. Man ser også at synet på tid er annerledes, den blir ikke sett på som en begrenset ressurs slik mange mennesker fra

vesten forholder seg til den på. Selv om mange nordmenn opplever vårt syn på tid og avtaler som ideelt så er dette en subjektiv forståelse og ikke nødvendigvis fasiten vil jeg hevde. Mange nordmenn påfører seg unødvendig mye stress ved alltid å følge klokken og kalenderen, og man kan gå glipp av gode samtaler og innholdet i viktige begivenheter.

7 Konklusjon

Gjennom en periode på snart et år har jeg nå arbeidet med tematikken om hvordan norske misjonærs integrering foregikk når de ankom Bolivia for omtrent førti år siden. Jeg har sett på hvilke faktorer som var avgjørende på veien mot integrering, og vil her trekke fram de som tydeligst har pekt seg ut.

7.1.1 En indre drivkraft og idealisme

Det kom tydelig fram at flere av deltakerne opplevde at Gud ledet dem til å skulle være misjonærer. Kallet opplevde mange å få på arrangementer i kristen regi, enten på leir eller møter. Det er tydelig at organisasjonens forkynnere og misjonsskolens lærere hadde en viktig rolle i formidlingen av kallet. Det å kjenne på et personlig kall i tillegg til at man er en del av et fellesskap med andre som kjenner på samme draging må ha ført med seg mye idealisme og vilje til å ofre mye for å kunne sette det ut i praksis. Det medførte at språk- og kulturlæring ble tatt på alvor. Jeg har i oppgaven argumentert for at kallet må ha vært en av grunnene til at deltakerne endte opp med å være lenge i landet, selv om ting kunne være utfordrende. Avstanden til Norge var stor, de hadde moderate lønninger og det kunne oppstå interne spenninger i misjonærflokken. Noen av intervju-personene setter ord både på sykdom og på ensomhet. De måtte i tjenesten noen ganger arbeide under krevende forhold, men de holdt ut og kjente på mening i det de holdt på med.

7.1.2 Språkkunnskaper – et uvurderlig verktøy

Det som peker seg ut som et av hovedfunnene er at språk er et avgjørende verktøy for å kunne samhandle, bli kjent med, og forstå mennesker fra en kultur ulik din egen. Samtlige av intervju-personene har lagt detaljert ut om hvordan de tok språkopplæringen på største alvor, organisasjonen investerte tid og penger i å la misjonærene bli best mulig rustet noe som ser ut til å ha vært avgjørende for den enkelttest trivsel og muligheter til å påvirke. Opplegget var omfattende og innebar tradisjonell pedagogikk med mye pugging. De hadde

for det meste privatundervisning. Undervisningen ga læringslyst, mestringsfølelse og læringsutbytte.

Vi har sett at man også prioriterte å lære det vanskelige urfolk-språket quechua i stedet for å bruke tolk, da man innså viktigheten av å redusere distanse mellom sender og mottaker – denne var allerede stor nok som den var på grunn av kulturelle forskjeller. Det er naturlig å konkludere med at språklæringen gikk smidigere da misjonærene var svært motiverte. Deltakerne avla ikke en eksamen for å kunne gå over i arbeidsoppgaver. Det ble heller ikke gjort individuelle vurderinger av hvor fort de lærte språket og om de trengte seks måneders opplæring. Tanken var at den grunnleggende opplæringen skulle gi alle en reell mulighet for å gå inn i tjeneste og fungere i samfunnet. Det ser ut til å ha fungert for alle deltakerne, selv om de hadde ulik bakgrunn.

7.1.3 Kultursjokket – strategier for å unngå en vedtatt sannhet

Når jeg spurte deltakerne om deres opplevelse av kultursjokk etter å ha vært en stund i Bolivia ble jeg overrasket over svarene. Jeg hadde i tråd med anerkjent litteratur av ulike forfattere en formening om at de fleste hadde gjennomgått dette, noe som viste seg å ikke stemme. Jeg drøfter om noe av grunnen til dette er at de ikke hadde rom for eller ord i fellesskapet for å sette ord på de krevende emosjonelle prosessene de gikk gjennom. En annen ting som kommer fram er at misjonærene hadde drømt om og forberedt seg på en tjeneste i utlandet mange år i forveien. De hadde tilegnet seg kunnskap om landets historie, geografi og kultur og mange av dem kom til landet med en forventning om at det skulle være mye mere primitivt og enkelt enn hva som viste seg å være realiteten. Det at de var et norsk arbeidsfellesskap hvor man kunne få råd og drøfte utfordringer må også ha vært avgjørende for å dempe stresset mange vanligvis kjenner på. Behagelig temperatur, hyggelige mennesker og mulighet for komfortabel livsstil er også er mulig årsak til at overgangen gikk fint for mange.

7.1.4 Vennskap og relasjon til nasjonale

For at vennskap skal dannes må man slippe mennesker inn i sitt liv i vesentlig grad. Hvis det er for stor forskjell på interesser, kultur eller verdensbilde kan det å skulle danne et vennskap være krevende. Jeg har i oppgaven beskrevet hvordan misjonærene på tross av disse ulikhetene ser tilbake på dype relasjoner til mennesker med urfolksbakgrunn, noen analfabeter, og som kanskje aldri hadde vært i storbyen. Gjennom oppgaven kommer det

fram at i individualistiske kulturer, som den vestlige, så har man flere, men kanskje mindre forpliktede vennskap, mens man i Bolivia, som fortsatt preges av en kollektivistisk tankegang, så forholder man seg i større grad til færre personer og gruppen man er født inn i.

En viktig faktor for å opprette tillit var at misjonærene må ha klart å formidle og leve ut sitt menneskesyn som tilsa at alle har lik verdi uavhengig av sosial bakgrunn. I stedet for å stemple dem som «urfolk» eller «primitive» har menneskene opplevd at misjonærene anerkjente, bekreftet og var interesserte. Man kunne forvente at bolivianerne skulle møte europeerne med forakt og avsky tatt historien om kolonitiden i betraktning. Til motsetning møtte de et sosialt folk som var åpne og interesserte og som slapp disse ukjente inn i sine liv.

En erkjennelse som har gått igjen gjennom intervjuene er at de dypeste vennskapene og mest fortrolige relasjonene oppsto med mennesker man var mye sammen med over tid. Noen har skildret mennesker man kom tett på som kollegaer, andre har løftet fram enkeltpersoner i menigheten. Det har blitt problematisert at bolivianere kunne ha interesse av å gå inn i relasjon til misjonæren både med tanke på status, kontaktnett og jobbmuligheter. En viktig personlig egenskap i tillegg som kan være avgjørende for å utvikle vennskap er evnen til å sette seg inn i den andre perspektiv, mennesker med disse ferdighetene behandler andre slik at de føler seg verdsatt og de trives i situasjonen.

Noen peker på at vennskapene er noe mere overfladiske sammenlignet med relasjonen til andre nordmenn og at de kunne kreve store initiativ fra den norske.

7.1.5 Integrering i en ny kultur

Det kom tydelig fram at deltakerne hadde en klar bevissthet om at de var gjester i landet, men de kom samtidig med ønske om å bidra til forbedringer både når det kom til deres evangeliske tro og i utviklingsarbeid, spesielt med fokus på helse, skole, drikkevann og landbruk. Misjonærene var ivrige etter å lære seg språket, de ønsket å forstå hvordan ting hang sammen og hvorfor folk gjorde som de gjorde. De var villige til å spise mat som kunne være helsefarlig, og de sov og arbeidet om nødvendig under svært enkle forhold. Mange av dem jobbet sammen med nasjonale og fikk tilbragt mye tid sammen med disse på mange arena i livet.

Misjonærene valgte å ha en annerledes livsstil enn mange de arbeidet blant. De bodde i hus av høyere standard og hadde tilgang på gode kjøretøy. De hadde tilstrekkelig tilgang på mat og klær. Ingen av misjonærene så for seg å skulle bo i landet på livstid, noe som gjorde at de ikke slo dype røtter ved å kjøpe egne boliger eller forberede barna på å skulle ta utdanning og etablere seg i landet.

Misjonærene var ikke opptatt av å skulle bli som de nasjonale. De var av den oppfatning at det ville fremstått som et skuespill, og at det ikke var et hensiktsmessig ideale å jobbe mot. De hadde dyp respekt for kulturen, men fortsatte samtidig å gå i sine vanlige klær og med å opprettholde mange av sine tradisjoner og måter å gjøre ting på. «Å være seg selv», eller å fremstå som den samme både i Norge og i Bolivia, i møte med nordmenn og bolivianere var viktig for flere av misjonærene.

Det har vært fint å se hvordan misjonærene setter ord på ting ved landet de ble glade i; selve folket, maten, musikken, forholdet til tid. I intervjuene kom det også fram hvor stor kjærlighet og takknemlighet misjonærene kjenner på for tiden de fikk i Bolivia.

7.1.6 Oppgavens betydning for forskningslitteraturen

I stor grad har konklusjonene harmonert med relevant litteratur om emnet. Det største avviket jeg løfter fram handler om kultursjokket. Ut fra de kvalitative analysene kan man stille spørsmål ved om kultursjokkets selvfølgelighet skulle vært nedtonet i fagmiljøet. Det er en nyttig modell og teori, men som vi har sett så er det ingen selvfølge at den inntreffer.

Jeg vil også argumentere for at oppgaven viser at vennskap og nære relasjoner kan dannes på tross av stor ulikhet og avstand med tanke på kultur, utdannelsesnivå og livstil. Kanskje burde også disse funnene korrigere litteratur som antyder det motsatte.

7.1.7 Oppgavens begrensninger og svakheter

I en kvalitativ undersøkelse der man prioriterer dybde-intervju med fem personer fremfor et skjema som sendes ut til atskillig flere så er prisen at funnene ikke er fullstendig representative. Jeg har også pekt på at alle deltakerne tilhørte samme misjonsorganisasjon, var innom samme misjonsskole og er relativt like i alder. Ved utvide gruppen til å gjelde

misjonærer fra andre organisasjoner og i andre land på kontinentet ville jeg med større sikkerhet holdt fast på studiens funn. Det er også en svakhet at litteraturen jeg har brukt i oppgaven er gammel og man kan stille spørsmål ved om når tid den er utdatert. Jeg har også i etikkdelen nevnt at jeg selv ikke er fullstendig objektiv. Ved selv å ha vært misjonær i landet, så har jeg kjennskap til mange av menneskene som har blitt omtalt og kjenner kulturen. Jeg har gjort mine tolkninger som preger min forståelse.

7.1.8 Avsluttende ord

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg innsett at interkulturelt arbeid er et kunststykke. Det er ikke en selvfølge at misjonæren vil trives, få seg venner, bli god i språk eller kunne stå i en meningsfull tjeneste. Deltakerne i oppgaven var dedikerte, motiverte og idealistiske. De jobbet hardt for å lære språk, levde under enkle og primitive forhold og fant seg i mye. Kompensasjonen og resultatene har ikke uteblitt. De kan se tilbake på gode minner gjennom hele tjenesten. De fikk venner for livet, opplevde nære bånd på tross ulikhet og har fått erfare privilegiet av å kjenne på tilhørighet i mer enn en kultur.

8 Bibliografi

- Berentsen, J.-M., Engelsviken, T. & Jørgensen, K. (2004). *Missiologi i dag* (2. utg. utg.). Universitetsforl.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Bolivia country profile. (02.08.2012). I BBC (Red.).
http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1210487.stm
- Dahl, Ø., Drønen, T. S., Skjortnes, M. & Fretheim, K. (2011). *Forståelsens gylne øyeblikk : festschrift til Øyvind Dahl*. Tapir akademisk forl.
- Dahl, Ø., Dybvig, P. & Keeping, D. (2013). *Møter mellom mennesker : innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. utg. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Drønen, T. S. (2011). Sannhet, metode og gylne øyeblikk : hermeneutiske perspektiver på interkulturell kommunikasjon. I (s. s. [17]-31). Tapir akademisk forl.
- Dypedahl, M., Bøhn, H. & Lang, K. (2017). *Veien til interkulturell kompetanse* (2. utg. utg.). Fagbokforlaget.
- Eriksen, T. H. (2001). *Flerkulturell forståelse* (2. utg. utg.). Universitetsforl.
- Eriksen, T. H. & Eriksen, T. H. (2008). *Globalisering : åtte nøkkelbegreper*. Universitetsforl.
- Eriksen, T. H. & Sajjad, T. A. (2015). *Kulturforskjeller i praksis : perspektiver på det flerkulturelle Norge* (6. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Fandrem, H. (2011). *Mangfold og mestring i barnehage og skole : migrasjon som risikofaktor og ressurs*. Høyskoleforl.
- Fretheim, K. (2011). Fortolkningens makt og maktens fortolkning. I (s. [33]-46). Tapir akademisk forl.
- Furseth, I., Everett, E. L. & Furseth, I. (2020). *Masteroppgaven : hvordan begynne - og fullføre* (3. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Gadamer, H.-G. & Holm-Hansen, L. (2010). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Pax.
- Hiebert, P. G. (1985). *Anthropological insights for missionaries*. Baker Book House.
- Hiebert, P. G. (2008). *Transforming worldviews : an anthropological understanding of how people change*. Baker Academic.
- Hiebert, P. G. & Hiebert, P. G. (1987). *Case studies in mission*. Baker Book House.
- Hånes, H. (1988). *NLM i Bolivia 1978 - 1987 - Historisk tilbakeblikk*

- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Abstrakt.
- Knardal, E. (2009). *Etnisitet som kyrkjeleg utfordring i ICEL* [Diakonhjemmet høgskole, Masteroppgave Diakonhjemmet høgskole].
- Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk : om å forstå og fortolke* (2. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen & J. Rygge, Overs.; 3. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lundeberg, H. (2022). *Bolivia : og folket som tok framtida tilbake*. Manifest.
- Magelssen, R. (2008). *Kultursensitivitet : om å finne likhetene i forskjellene* (2. utg. utg.). Akribe.
- Moreau, A. S., Corwin, G. R. & McGee, G. B. (2004). *Introducing world missions : a biblical, historical, and practical survey*. Baker Academic.
- Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge : om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Gyldendal akademisk.
- Solheim, D., Sæverås, O., Biblia, b. & Fjellhaug, s. (1992). *Innføring i missiologi* (Bd. nr 1). Fjellhaug skoler/Biblia I kommisjon hos Lunde.
- Steffen, T. & Douglas, L. M. (2008). *Encountering Missionary Life and Work: Preparing for Intercultural Ministry*.
- Stiglitz, J. E. (2018). *Globalization and its discontents revisited : anti-globalization in the era of Trump*. Norton.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder* (5. utg. utg.). Fagbokforl.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal akademisk.
- Wang, B. (2011). *En studie av Norsk Luthersk Misjonssambands økonomiske støtte til Iglesia Cristiana Evangélica Luterana i årene 1997 - 2007, og konsekvenser av den teologiske utviklingen i Iglesia Cristiana Evangelica Luterana* [Misjonshøgskolen i Stavanger. Masteroppgave Misjonsøghskolen].
- Ytrehus, L. A. & Tolo, A. (2011). *Interkulturell forståelse i bistand*. Tapir akademisk forl.
- Aardal, M. (2023, 26.01.2023). Bolivia. I E. S. Underlid (Red.), *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/Bolivia>

9 Vedlegg

9.1 Intervjuguide

Bakgrunn

- Alder
- Utdanning
- Reiste du ut alene eller sammen med familie?
- Antall års tjeneste i Bolivia
- Tjenestegjorde du i by eller på landsbygd?
- Interkulturelle erfaringer i forkant av tjeneste?
- Hadde du bodd i andre land i forkant av oppholdet?

Forberedelser i forkant av tjeneste

- Hvordan var forberedelses-perioden?
- Kan du fortelle om din motivasjon for tjenesten?
- Noen snakker om et personlig, åndelig kall til tjeneste. Hva tenker du om det? Er det beskrivende for deg?
- Hadde du noen misjonær-forbilder før utreise? Hvordan vil du beskrive disse?
- Hvordan ble du/dere forberedt på tjenesten?

Den første tiden i landet

- Hvordan opplevde du språk-læringen? Hvor lang tid tok det før du hadde en opplevelse av å kunne kommunisere naturlig og fritt?
- Opplevde du bolivianerne som interesserte i å bli kjent med dere?
- Kan du beskrive noe av atferden, verdiene og religionen som du opplevde annerledes i forhold til dine egne de første årene du bodde i Bolivia?
  - o Påfallende kulturforskjeller
- Hvilken periode var vanskeligst de første årene du bodde i landet?

- I faglitteraturen brukes ofte begrepet "kultursjokk". Hva tenker du om det?
- Husker du noen episoder der misforståelse på grunn av ulik kultur-bakgrunn oppstod?
- Husker du episoder hvor du kjente på et behov for å endre deg/tilpasse deg? Hvordan opplevdes det?
  - Mangel på bekreftelse; Følelse av å være desorientert; Utenforskap
- Man kan lese om at mennesker blitt støtt/såret i møte med utlendinger uten at dette er intensjonen. Har du opplevd slike episoder?
- Hvilke kulturspesifikke/hensiktsmessige atferder måtte du erverve deg den første tiden? Hvordan ble du bevisst på disse?
  - Sosiale ferdigheter
- Var det noen som fortalte deg om nye ferdigheter du måtte tilegne deg, eller oppdager du disse ved observasjon?
  - kulturelle lærere?
- Var det kulturspesifikk atferd du måtte avlære?
- Hva tenker du om uttrykket "å bli native". Er det hensiktsmessig/mulig? – Ser du noen fordeler ved det?

Enkulturasjon og resosialisering (Tilpasning)

- Medførte tiden i landet at du gjorde om din atferd og utviklet nye sosiale ferdigheter?
- Opplevde du å bli godt integrert? Hvor lang tid gikk det? Hva var de avgjørende faktorene for at dette skjedde?
- Var det noen koder og verdier som var vanskelig for deg som "fremmed" å fange opp?
- Var det noen ønskede ferdigheter eller atferd du valgte å ikke gå inn i?
- Opplevde du å få nære venner i landet? Hva har disse vennskapene til felles og ulikt med dine nærmeste venner i Norge?
- Ble du godt kjent med kulturen og kom du til et punkt der du identifiserte deg med den?
- Var det vanskelig å få folkets tillit? Hvordan fikk dere eventuelt denne?

- På hvilken måte var personlig tilpasning avgjørende for oppgaven du skulle utføre?
- Husker du episoder hvor du klarte å se situasjoner eller saker fra de nasjonales perspektiv?
  - o Å tenke som en bolivianer
- Etnosentrisme handler om å se på sin egen kultur som den siviliserte og overlegne. I hvilken grad gjorde du dette?
- I jobbrelasjonen. Var du likestilt, eller overordnet de nasjonale? Hadde du nasjonale over deg? Hvordan fungerte dette samspillet?
- På hvilken måte preget kolonitidens bakteppe relasjonen du fikk til de nasjonale?
- Ble du ofte assosiert med representanter fra den katolske kirke? Var dette eventuelt et problem?
- Bodde dere i samme hus og brukte samme fremkomstmiddel som de nasjonale dere arbeidet med? Evt. hvorfor ikke? Tenker du dette medførte betydelige, negative konsekvenser?
  - o Var "misjonær-kollektivet" et hinder for integrering?

Erfaringer og refleksjon

- Hvis du skulle vært mentor for nye misjonærer, hvilke råd ville du gitt?
- Er det noe du ville gjort annerledes dersom tiden kunne skrues tilbake med tanke på integrering?
- Kan man få en viktig, reel leder-posisjon selv om språk-kunnskapene ikke er spesielt gode?

9.2 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet "En studie av norske misjonærs akkulturasjonsprosess i Bolivia"?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forske på norske misjonærer i Bolivia sin integrering. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å være om tidligere misjonærs migrasjons-erfaring med fokus på integrering i en ny og fremmed kultur. Studien vil være spesielt relevant for mennesker fra vesten som flytter til Sør-Amerika for å bo og arbeide i kulturen over lengre tid.

Planen er å analysere forberedelse før utreise, den første tiden i landet, perioden med høyere grad av integrering samt erfaringer man har gjort seg.

Forskningsprosjektet er en masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelige høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Prosjektet har som siktemål å intervju fem personer. Aktuelle intervjupersoner i målgruppen er relativt få. Jeg vil fortrinnsvis intervju personer som nå er bosatt i Rogaland. Du mottar denne hendelsen enten fordi jeg som student har direkte kjennskap til deg, eller fordi jeg har fått din kontaktinformasjon fra regionleder for Sør-Amerika i Norsk Luthersk misjonssambandet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du samtykker i å delta vil det bli gjennomført et intervju på omtrent 45 minutter. Intervjuet blir tatt opp med godkjent opptakerutstyr og vil bli transkribert, men da i anonymisert form. Jeg vil også ta notater under intervjuet. Spørsmålene i intervjuet vil dreie seg om dine erfaringer knyttet til integrering i Bolivia.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun jeg som student som har tilgang til lydopptakene. Når jeg transkriberer, vil ditt navn byttes ut med et fiktivt navn. Det vil ikke bli oppbevart en liste der ditt navn står oppskrevet.

Da aktuelle intervju-personer er relativt få (Misjonssambandet har hatt et begrenset antall misjonærer i Sør-Amerika) vil personer som har kjennskap til landet og arbeidet gjøre seg opp tanker om hvem som deler erfaringer/refleksjoner som omtales i masteroppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i juni 2023. Anonymiserte opplysninger vil slettes omgående.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelige høyskole har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- VID vitenskapelige høyskole ved Geir Johannes Barlaup. Mail: geir.barlaup@vid.no eller mobil: 95811531
- Vårt personvernombud: Nancy Yue Liu; nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no; +47 938 56 277

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Geir Johannes Barlaup
Veileder

Kristian Birkeland
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *”En studie av norske misjonærs akkulturasjonsprosess i Bolivia”*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.3 Godkjenning fra NSD

Vurdering

Dato

06.09.2022

Type

Standard

Referansenummer

791493

Prosjekttittel

Masteroppgave - Integrering av norske misjonærer i Bolivia

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høgskole / Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag / Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag Stavanger

Prosjektansvarlig

Geir Johannes Barlaup

Student

Kristian Birkeland

Prosjektperiode

18.08.2022 - 15.06.2023

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.